

Віденський
Альманах

ВІДЕНСЬКИЙ АЛЬМАНАХ

„Української Мистецької Накладні“

=== II. РІЧНИК. ===

ВІДЕНЬ 1922.

Накладом »УМНИ«, Wien VIII., Lederergasse 20.

УКРАЇНСЬКА МИСТЕЦЬКА НАКЛАДНЯ КНИГАРНЯ »У.-М.-НА«.

Art Publishing Company „UMNA“

Buch- und Kunstverlag „UMNA“

VIENNA VIII., Lederergasse 20, Tür 5 WIEN

Почтове Конто No. 194.259.

Через „Умну“ замовляється всі українські книжки.

„Умна“ приймає усі і книжки до комісової розпродажі. Гроші з Галичини пересилати на конто „УМНИ“ до Земельного Банку у ЛЬВОВІ, Руська ул. ч. 20. — Адреса до замовлен: Kunstverlag „UMNA“, Wien VIII., Lederergasse 20/5.

Приймається замовл. на прибори шкільні і т. под.

Валютна і дорожняна підвижка застерігається!

ПОКАЗЧИК

важніших книжок та арт. виробів, які є на складі „УМНИ“:

Книжки:

Спиваник, оправлений, 68 образців, 128 стор., добрий папір.

той сам — люксове видане.

Др. Назарук: Над Золотою Липою, 30 обр.

Рік на великій Україні.

Дзіковський: Бої коло Потутог.

Стрілецьким Шляхом, Пісні на 4 голоси.

Стрілецькі пісні на фортеп'я.

„Ukrainische Legion“. Брошура.

„Ручна граната“. Брошура.

Др. Ст. Рудницький: Ukraina. Wien 1919. 416 стор.

Др. Ст. Дністрянський: Цивільне право. 1062 стор.

Др. Кость Левицький: Німецько-український правничий словар.

Карта України, велика.

П. Франко: Лис Микита.

Пригоди Дон Кіхота.

Д. Січинський—Л. Людкевич: Ще не вмерла Україна. 200.-народних. Пісень на фортеп'я.

Д. Січинського: Укр. пісні під нот. на 1 гол. з пов. текст.

Дмитро Андрейко: „Звуки України“. Часть 1.

” ” ” ” ” 2.

” ” ” ” ” 3.

” ” ” ” ” 4.

0610 77014

ВІДЕНСЬКИЙ АЛЬМАНАХ

77014
„Української Мистецької Накладні“

II. РІЧНИК.

Львів. Бібліотека
АН. УРСР

ВІДЕНЬ 1922.

Накладом »УМНИ«, Wien VIII., Lederergasse 20.

953

Львівська державна
наукова бібліотека

№ 2517

Історичний календар.

Січень. 3. 1919. У. Н. Рада в Станиславові проголошує зєднання Зах. Об. із Придн. Україною. — 10. 1675. Запорожці під проводом Івана Сірка побили яничар, що нічу закралися на Січ. — 1. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церковний письменник. — 1. 1888. † Осип Юрій Федькович. — 14. 1649. Візд гетьмана Богдана Хмельницького до Київа. — 17. 1654. Переяславська рада. — 21. 1703. Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичовом. — 22. 1803. † Кирило Розумовський, останний гетьман України. — 22. 1918. Проголошення незалежної, суверенної Української Народної Республіки. — 22. 1919. Проголошення зєдинення Соборної України в Київі на Софійській площі. — 23. 1797. Помер у поході на Персів Антін Головатий, кошовий, що вивів Запорожців над Кубань. — 23. 1667. Андрусівська умова. — 26. 1915. † Михайло Павлик, письменник. — 28. 1734. † Данило Апостол, укр. гетьман. — 28. 1879. † Павло Чубинський, укр. письменник.

Лютий. 2. 1655. Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом. — 3. 1812. * Євген Гребінка, поет. — 4. 1792. Другий поділ Поль-

щі, прилучення до Росії Волині й Поділя. — 6. 1704. Правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі. — 9. 1918. Берестейський мир. — 14. 1897. † Панталеймон Куліш, поет і письменник. — 20. 1054. † Ярослав Мудрий, великий князь київський. — 26. 1608. † Князь Константин Острожський. — 27. 1664. Розстріляно полковника Богуна. — 27. 1915. Бої Українських Січових Стрільців під Лавочним і Славськом.

Март. 3. 1827. * поет Леонід Глібів. — 3. 1861. Знесення кріпацтва на Україні. — 4. 1780. Гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. — 8. 1787. Сидір Білий, вибраний отаманом »Вірного війська Запорозького«. — 9. 1814. * Тарас Шевченко. — 10. 1816. † Тарас Шевченко. — 23. 1651. Винницький полковник Богун потопив в полонках на Бузі під Винницею багато польського війська. — 30. 1674. Правобічний гетьман Михайло Ханенко віддав булаву Іванови Самойловичеві. — 30. 1915. Бої Українських Січових Стрільців під Славськом на горі Татарівці.

Цвітень. 12. 1596. Битва Наливайка та Лободи з Жолкевським на урочищі »Острій Камінь«. Жолкевський, зазнавши великих страт, мусів вертати до Білої Церкви. — 14. 1340. Смерть Юрія II. (Болеслава Тройдоновича), останного самостійного галицького князя: отруїли його бояри за те, що сприяв латинській вірі. — 17. 1093. † князь Всеволод,

батько Володимира Мономаха. — 19. 1885.
† історик Микола Костомарів. — 21. 1113.
† київський князь Святиополк. — 22. 1920.
Варшавський договір. — 25. 1622. † гетьман
Петро Конашевич Сагайдачий. — 25. 1910.
† письменник і драматичний артист Марко
Кропивницький. — 25. 1913. † письменник
Михайло Коцюбинський. — 27. 1904. † пись-
менник і драматичний артист Михайло Ста-
рицький. — 29. 1918. Павло Скоропадський
гетьманом.

Май. 2. 1512. Кн. Константин Острож-
ський побив Татар під Вишнівцем над Гори-
нем. — 2. 1648. вибрано Богдана Хмельниць-
кого гетьманом. — 6. 1910. † поет і письменник
Борис Грінченко. — 6. 1659. Гетьман Іван Ви-
говський розбив московське військо під Коно-
топом. — 14. 1648. Битва на Жовтих Водах. —
14. 1648. Знесення панцини в Галичині. —
22. 1861. Перевезено і похоронено тіло Т. Шев-
ченка на Чернечій горі коло Канева над
Дніпром. — 25. 1125. Князь Мстислав засів на
великокняжім київським престолі. — 26. 1648.
Побіда Богдана Хмельницького під Корсунем.
— 28. 1722. Заведено на Україні »малоросий-
ську колегію«. — 28. 1916. † письменник і уч-
ний Іван Франко.

Червень. 5. 1709. Іван Мазепа прибув до
шведського табору. — 6. 1224. Нещасна битва
руських князів із Татарами над рікою Калкою.
— 7. 1843. † поет Маркіян Шашкевич. —

8. 1653. Побіда Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. — 9. 1898. † поет Яків Щоголів. — 11. 1876. Указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. — 14. 1722. † гетьман Іван Скоропадський. — 17. 1895. † учений Михайло Драгоманів. — 18. 1569. Люблинська унія. — 23. 1870. † поет Амврозій Метлинський. — 25. 1205. Смерть князя Романа в битві з Поляками під Завихвостом. — 27. 1663. Брюховецький вибраний гетьманом. — 27. 1672. Самійлович вибраний гетьманом. — 28. 1768. Залізник і Гонта добули Умань.

Липень. 9. 1649. Козаки побили Поляків під Межибожем і Константиновом. — 9. 1651. Наказний гетьман Іван Богун виводить козацькі полки зпід Берестечка, кінець берестецької битви. — 10. 1649. Початок облоги Збаража. — 10. 1709. Битва під Полтавою. — 15. 1015. † великий князь Володимир Великий. — 18. 1775. Зруйнування Січі Москалями. — 26. 1662. Сомко і Ромодановський побили Юрія Хмельницького під Каневом. — 28. 1672. Дорошенко побив Поляків коло Четвертенівки над Богом.

Серпень. 1. 1913. † письменниця Ларісса Косач-Квітка (Леся Українка) в Сурам на Кавказі. — 5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький. — 5. 1911. † письменниця Олександра Кулішева (Ганна Барвінок). — 6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом. — 7. 1648.

Борьба Кривоноса з Поляками під Константиновом. — 10. 1907. † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). — 13. 1873. † поет Антін Могильницький. — 15.—16. 1649. Перемога Хмельницького під Зборовом. — 16. 1657. Юрій Хмельницький обраний гетьманом. — 17. 1772. Прилучено Галичину до Австрії. — 17. 1704. Козаки перемогли Поляків під Синявою. — 20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основ'яненко. — 23. 1662. Юрій Хмельницький переміг Москалів під Криловом. — 27. 1589. Турки й Татари облягли Львів. — 30.—31. 1648. Перемога Хмельницького під Пилявцями.

Вересень. 2. 1657. Похорони Богдана Хмельницького в Суботіві і вибір Івана Виговського гетьманом. — 13. 1657. Золотаренко переміг Поляків під Сепелінцями. — 3. 1709. † гетьман Іван Мазепа. — 6. 1672. П. Дорошенко здобув Каменець Подільський. — 16. 1727. Данило Апостол обраний гетьманом. — 12. 1903. Відкрито в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському. — 15. 1907. † письменник і драматичний артист Іван Тобилевич (Карпенко Карий). — 19. 1914. Насильне вивезення із Львова Москалями українського митрополита Андрія ґр. Шептицького в глибину Росії. — 24. 1914. Перший бій Укр. Січових Стрільців під Сянками.

Жовтень. 1. 1877. † учений Осип Бодянский. — 9. 1655. Б. Хмельницький переміг Поляків під Городком. — 13. 1648. Вїзд гетьмана

Богдана Хмельницького до Київа. — 14. 1624.
Напад Запорозжців на Царгород. — 16. 1648.
Богдан Хмельницький почав облогу Львова.
— 22. 1596. Берестейська унія.

Падолист. 3. 1648. Богдан Хмельницький залишив облогу Львова. — 3. 1848. Барикади у Львові. — 10. 1709. Здобуття Батурина Москалями. — 3. 1834. † батько нової доби укр. письменства Іван Котляревський. — 3. 1888. † Стефан Качала, політик, письменник і меценат. — 11. 1893. † славний байкар і поет Леонід Глібів. — 15. 1678. Б. Хмельницький облягає Замость. — 15. 1709. Іван Скоропадський вибраний гетьманом. — 18. 1838. * письменник Іван Нечуй-Левицький. — 20. 1709. Цар Петро велів стягти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московськими військами.

Грудень. 3. 1848. † Євген Гребінка. — 4. 1803. † Іван Кальнишевський, останний кошовий Запорозжської Січі. — 12. 1900. † Олександр Кониський, письменник. — 19. 1240. Батий зруйнував Київ. — 21. 1764. Скасування гетьманщини. — 24. 1653. Перемога Богдана Хмельницького під Жванцем. — 26. 1637. Нещаслива битва Павлюка з Потоцьким під Кумейками. — 28. 1724. † наказний гетьман Павло Полуботок. — 31. 1637. † гетьм. Павлюк.

Відмолодження.

Після др. Е. Штайнаха.

(З ілюстраціями. На правах рукопису.)

Залози, які характеризують самчика або самичку, складаються властиво з двох залоз. Одна з них служить до розплоду, бо витворює сім'я; вона складається із численних клітинок. Друга залоза, розкинена поміж тими клітинками, тож називають її міжклітинням або клітинами Лейдіга. Ці міжклітини витворюють виділини, які переходять прямо в кров і викликають т. зв. другорядні полові об'яви, передівсім жвавість, силу та охоту до праці, почуття житєвої радості та молодечий вигляд. З часом міжклітини видають цих виділин усе менше й менше а потім зовсім нидіють і наступає старість. При відмолодженню ходить отже про це, щоб міжклітини допровадити до буйного розросту саме тоді, коли вони починають нидіти і при помочи їх збільшеної діяльності вплинути корисно на цілий орґанізм.

Вже 1910 р. написав Штайнах про свої досліді над пересаджуванням полових залоз із самця на самичку й навпаки. Ці досвіди до-

казали наглядно, що виділини зародневих залоз спричиняють половий розвій з усіма його тілесними та душевними прикметами.

В дальшому перебігу праць помітив Штайнах, що коли молодому валахови (до дослідів уживав головно щурів [мус декуманус]) пересадити муда другого молодого щуря, то по якімсь часі не тільки на ново виступають усі обяви мужескості, але виступають значно сильніше, як у звичайного осібняка тогож віку, особливо під зглядом полового гону, що пояснюється буйним розростом полової залози. Подібні спостереження зробив Штайнах і над самичками. У самичок можна було викликати ці обяви також при помочи насвітлення полових органів непочатої самички лучами Рентгена.

Але коли розвій або недорозвій залежить у великій часті від полових залоз, то насувається питання: чи можна спинити старечість? Чи можна через оживлення старої полової залози викликати знов і знов обяви молодости на тім самім осібняку? Чи можливе відмолодження?

Досвід відповів на це: так!

Переведення спроб.

Білі щурі та їх схрещення з домашніми щурами були для Штайнаха матеріалом, над яким працював 20 літ, заки наважився надрукувати перші висліди своїх праць. Щурі живуть

звичайно 27—30 місяців. Між 18 а 23 місяцем появляються перші ознаки старости, що тривають ледви 2—3 місяці, до хвилі природної смерти.

Старечість можна пізнати точно по спадові живої ваги, втраті шерсти, особливо на мудовім мішку, та поменшенню або цілковитім заникну половой пристрасти та половой змоги. Молодий самчик пізнає сейчас самичку на порі, переслідуює її завзято та наскакує і запліднює дуже часто. Старий самчик пізнає самичку, обнюхує, часом наскакує, але без сполування. Тоді час піддати його спробі відмолодження.

До передтим згаданих обявів старости, які відразу кидаються у вічі, належить ще згадати слідуєчі: зник товщового підкладу, через що зникають закруглення, відстає шкіра а вкінці вистирчають кости. Зуби стають замітно довші, очі мутніють. Не менше характеристичні зміни внутрішних органів.

Сіменні міхурчики, замолоду повні сімени, корчаться, вянуть і з рожевих робляться блідожовтими або білими. Великі сіророжеві платки крокової залози нидіють та стають блідожовтими.

Перекрій старечого ядра, гл. рис. 1 показує під дрібновидом звуження сіменних проводів, з яких мала тільки частина витворює нормальне сімя, прочі нидіють та випорожнюють-ся зовсім.

Клітини Лейдіґа полової залози зменшуються, їх плязма тратить зернистість; частина клітні нидіє зовсім; на рис. 1.

При переводженню спроб відмолодження не треба чекати аж наступлять усі признаки старости, бо тоді уже часто буває за пізно,

Особливо у чоловіка належить поборювати обяви, які на старість найбільше долягають, тим більше, що вистарчає до сього легка операція.

Спроба відмолодження полягає на спостереженню, що штучно викликаний буйний розріст полової залози оживлює на ново її виділинову діяльність. Ці виділини спричиняють не тільки тілесні та духові полові різниці, але вдержують також повноту сил протягом життя. Дослід вказує, що полова залоза відновлює автоматично свою виділинову діяльність і в хвили, коли та автоматична діяльність устає або зникає цілком, повинен біологічний досвід відновити на ново її чинність.

Буйний розріст виділинової ткани можна викликати в різний спосіб: через підв'язання відводних проводів, наświetлення або діланням хімічних середників. З тих усіх способів найліпшим показалося підв'язання. Підв'язувати можна або відвідниці, як це вже роблено давніше, або перев'язується місце поміж ядром а головкою примудка, що значно ліпше, бо тоді

нема небезпеки, що зраниться або загне кровоносні судини, незвичайно ніжні, які перебігають по відвідниці. Незачеплення цих судин в кінце потрібне для удачі операції, в противному випадку наступає омертвіння або ятріння ядра. Підв'язання примудка можна перепроводити або від сторони черева або через розріз ядрового мішка. При цій другій операції вистарчає малий розріз шкіри, через який витягається на зовні ядро, подвійно перев'язує та перетинає сіменні проводи поміж ядром а примудком, робить теж саме з другого боку, закладає ядра назад аж під черевну яму, зашиває внутрішній мішок і шкіру та покриває рану ксероформовим кольодієм. За який тиждень усувається шви і з окремої клітки, де піддержувано температуру 25 градусів, переводить щура до його давньої клітки.

Всі роблені спроби були точно протоколовані і ось тут слідує короткий витяг протоколу ч. 62:

2. III. 1914. Обосторонне подвійне підв'язання та переріз сіменних проводів між ядром а примудком.

12. III. Рана загоїлася, при всадженню до клітки зрілої самички обнюхування, переслідування але нема наскоку.

20. III. Численні і нагальні полові акти. По кождім наскоку трівка ерекція.

23. III. Половий гін ще збільшився.

30. III. Сила, відживлювання та відвага як у молодого самчика. Прибуло 40 грамів на вазі.

1 IV. Одно ядро винято серед короткої наркози під етером для розгляду половой залози.

11. IV. Полова змога на повній висоті.

16. IV. З молодими двомісячними щурями бавиться залюбки.

24. IV. Ядровий мішок покривається на-ново густим волосом. Ціле футро стає густе, блискуче та чисте. Самчик робить вражіння однолітка.

20. VII. Полова змога а навіть пристрасть тріває у незменшеній мірі вже 4 місяці.

19. VIII. Сила м'язів, пристрастність і всі психічні об'яви удержуються на висоті свіжої молодечої сили. Полова змога значно більша від нормальної.

30 X. Полова змога поменшася.

1. XI. Полова змога по семи місяцях погасла.

18. XI. Поведення байдужне, цікавість зникла. Повна духова старість. Вага тіла спадає скоро.

28. II. Щоб перевести досліди над половими частинами забито щуря у віці 36 місяців.

Данні. Цей щурь був одним із троїх, на яких одночасно переведено спробу у віці 27 місяців. Всі прочі самчики тогож породи по-

вмирили природною смертю перед або скоро по 27 місяці життя. У всіх трьох полова змога вигасла вже від 5—6 місяців, ядровий мішок порожний і лисий. Шерсть, осолово на шиї, хребті та насаді хвоста прорідла, тіло худе, м'язи слабкі, сіменні міхурці дуже малі, зниділі, білі, крокова залоза мала, порожна, жовтава та зниділа.

Щур міг іще жити приблизно один місяць, пережив би отже на 8—10 місяців усіх своїх братів, які повмирали зі старости. Сім місяців по операції жив іще самчик у повній половій змозі, серед тілесної та духової молодечої свіжости і то помимо вирізання одного ядра. Через операцію відсунулося смерть приблизно на одну четвертину нормального життя.

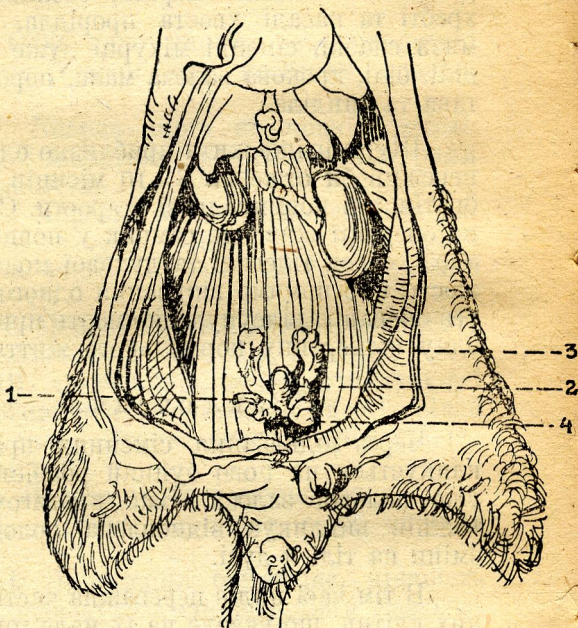
З а к л ю ч е н н я.

Через підв'язання сіменних проводів викликається на ново буйний розріст нечинної уже полові залози. Вже протягом кількох тижнів викликає відновлена полова залоза зміни на тілі й душі.

В тім часі нидіє переважна частина сіменних клітин, що вказує на їх мале гормональне значіння, а на незвичайне гормональне значіння клітин полові залози. Не є виключено, що клітини Сертоля, які в значній частині заховуються в добром стані, беруть теж участь у виділиновій чинності.

Полові органи розвиваються більш нормального, що спричиняє еротизацію мізку.

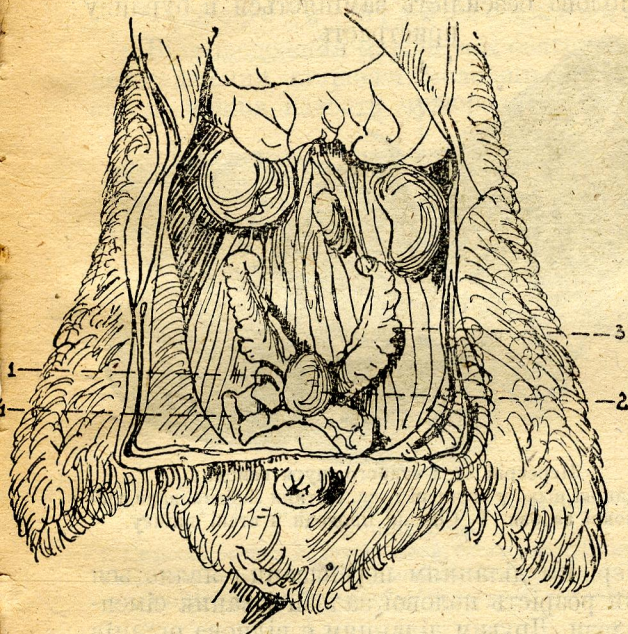
Зверхні та внутрішні зміни знаємо вже з попереднього.

Формаліновий препарат другорядних полових об'явів старости в самчика.

1. Відвідниця. 2. Мочевий міхур. 3. Сіменні піхурчики.
4. Плати крокової залози.

На рівні з відновленням тканин появляються на ново і їх ділання. Наступає жадоба їди, збільшається вага, звірина переходить вдруге молодечий зріст.

Формаліновий препарат брата з того самого породу, 5 тижнів по підв'язанню. Всі полові органи сильно розвинені та повні виділин. Ядровий мішок розрісся то покритий буйною шерстю.

1. Відвідниця. 2. Мочевий міхур. 3. Сіменні піхурчики.
4. Крокова залоза.

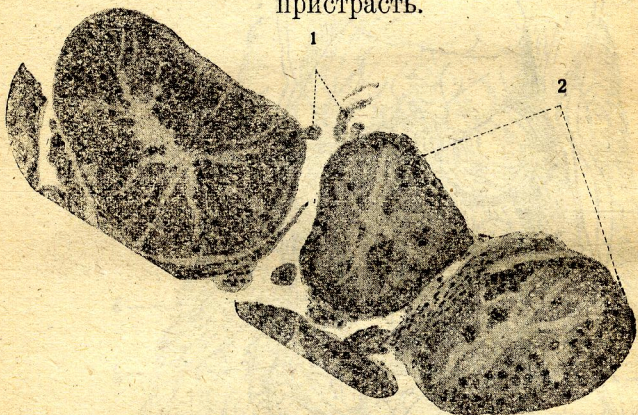
Львівська державна
наукова бібліотека

2517

Львівська
АН. УРСР

На місце легкої втомливості та непорукності настає побільшена рухливість, цікавість, охота до бійки та заздрість. Серце і змисли працюють знов нормально.

Полова безсилість замінюється в бурливу пристрасть.

Перекрій ядра старого щура самця.

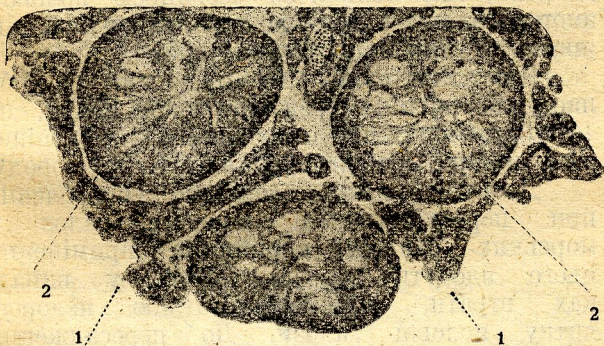
1. Поодинокі рідко розкинені т. зв. клітини Лейдіга, занеділої полові залози. 2. Сіменні проводи в стані запіку.

Першим діланнєм перев'язання являється буйний розрість полові залози і заник сіменної залози. Другим діланнєм є віднова органів і їх чинностей. З часом відновляється також сіменна залоза а за вісім місяців більшість сіменних каналіків відроджується на ново та інтензивно витворює сімя. Звіринна ткань не

має точно обмеженого віку. Коли до старої, заниділої ткани допровадити витвори виділо-нових залоз, ткани оживає і росте наново.

Чужородне відмолодження.

Відмолодження можна теж досягнути через пересадження старцеві молодого ядра. Цей спосіб можна назвати чужородним в проти-

Перекрій ядра брата щура того самого приплоду 5 тижнів по підвизанню.

1. Сильний розріст половой залози, багатої на клітини Лейдіга у всіх стадіях росту. 2. Загальний зник сімєнних проводів по причині підвизання. Видно ще добре удержані клітини Сертєлія.

ставленню до попереднього, який можна назвати самородним. Як уже сказано вище, смерть по самороднім відмолодженню наступає серед повної апатії, через це, що мізок відмовляє послуху, хоча прочі органи знаходяться

ще в доброму стані. Очевидно полова залоза перестає ділати. І ось тоді, коли стара залоза перестає ділати, можна заступити її іншою, молодію, при помочи пересадження. Ядра виймається трьохмісячному самчикови і насаджують старому самчикови підшкірно на черевні м'язи по обох сторонах. Коли хоч одно з них прийметься, то за три тижні можна вже помітити ділання, яке об'являється особливою половою змогою, оживленням прочих духових об'явів, жвавістю, цікавістю та чепурністю.

При злучі само- і чужороднього способу наступає смерть серед найтяжчої апатії, по 40 місячним життю, отже майже рік пізніше, як у інших пробних осібняків тогож породи.

Добрий вислід дослідів, пороблених при пересаджуванню полових залоз у морських свинок, спричинив примінення цього здобутку і на людях у випадках втрати, занедужання або недорозвитку полові залози. До пересадження уживано скритих ядер молодих, здорових людей. Ядро засаджувало на поздовжнім м'язі черева. Об'яви старости, як слабкість м'язів, неохота до праці, повільність, зник пам'яті та полові змози зникали з часом а полові чинности поновлювалися.

Відмолодження самичок.

Старість самичок характеризується тими самими об'явами що і самчика, долучається тіль-

ки охлялість піхви та зник грудних залоз. Із внутрішніх органів нидіє особливо яєшник та матка. Зникає очевидно плідність. Самчик ніколи не насакує і не старається навіть запліднювати старої самички мимо полового голоду.

Самородний спосіб (підв'язання яєшника) не дає добрих вислідів. Вже ліпшим okaza-лося ділання лучів Рентгена на яєшники, при чому полові органи сильно розвивалися.

Затє пересадження давало все знамениті наслідки. Гарно розвинені яєшники чотиромісячної самички, виняті в початках першої вагітності, пересаджується підшкірно на м'язи черева. Це викликає подвійне ділання: наперед ділає пересадень, потім ділають відновлені, власні полові залози.

Спроби на людях.

Спроби на людях довели теж, що старість не є невилічимою недугою. В певних границях можна на неї ділати. Вже спроби роблені на пізних валахах доказали, що пересадження ділає корисно на духові об'яви.

Ізза своєї легкості та незалежності від чужого пересаднього матеріялу самочинний спосіб надається до відмолоджування найліпше.

Із трьох протоколів спроб, роблених на людях, наведемо тільки один.

Купець, 66 літ, від пяти літ об'яви старости, як легка втомливість, тяжкий віддих при входженню на сходи, підупадок духових сил,

замітне ослаблення пам'яті, полова пристрасть майже зівсім вигасла, обличчя у зморщках, м'язи слабкі, настрій пригноблений, вага 53 кг.

12. XI. 1919. Операція відхідниці; загальний стан по операції ноганий, спад ваги на 48 кг.

12. I. 1920. Обустороннє перев'язання відхідниці при її виході з примудка. 4 тижні по перев'язанню незвичайне поліпшення загального стану. Незвичайний апетит, тижневий прибуток на вазі коло 2 кг.

6 тижнів по перев'язанню виступає, незрозуміло для пацієнта, полова пристрасть, получена з сильними та довгими ерекціями. Пацієнт має почуття нової, свіжої мужеської сили.

По десяти тижнях пам'ять відновлена на ново а типічні об'яви старости зникли безслідно. Вигляд цвітучий, зморщки вигладилися, вага 60 кг.

Очевидно, що число літ не може бути міродатним, коли ходить про час, у якому мається перевести спробу. Об'яви старости дуже індивідуальні, тож в однім випадку прийдеться поборювати передчасний занепад сил молодшої людини, в другім зняти гнітучий тягарь із плечей старця. Але належить тямити, що поодинокі об'яви старости поборюється легше, ділання легкої операції виступає скорше і трівкійше, коли перевести його на організмі ще не зовсім вичерпанім.

У жінок найкрасший вислід дає пересадження яєшника, але утрудняє його залежність від пересадного матеріялу.

Старіючі яєшники можна оживити оперативно через самочинне пересадження або при помочі насвітлення лучами Рентгена.

Насвітлення, коли воно не надто сильне, зменшає або й зовсім спиняє місячку, викликає цілковитий зник продукуючого систему а одночасно частинне відродження та буйний розріст виділинової ткани яєшника. Ділання відновленої полової залози і других залоз, які стоять із нею у звязи, представляються сумарично яко відмолодження.

Теорія зглядности.

(Після А. Айнштейна.)

Спеціальна теорія зглядности.

Загальні відомости.

Геометрія Евкліда опирається на певних основних поняттях як точка, пряма лінія, площа, про які маємо менше більше виразні поняття і на певних простих твердженнях (аксіомах), які приймаємо за правдиві якраз на основі тих понять. Всі прочі твердження зводиться до аксіомів т. зн. доказує. Якесь твердження є тоді правдиве, коли його в приятий спосіб випроваджено з аксіомів. Питання про правдивість геометричних тверджень зводиться до питання про правдивість аксіомів. А одначе поняття правдивості не підходить зовсім до висказів геометрії Евкліда, бо правдивими можемо називати тільки згідність із дійсним предметом, так що твердження, що через дві точки можна тільки одну пряму попровадити не має нічого спільного із правдивістю або неправдивістю. Геометрія займався

не відношенням своїх понять до предметів дійсності тільки логічним зв'язком понять поміж собою.

Остаточно можемо сказати, приймаючи деяку неточність, що правдивість геометричних тверджень можемо доказати цирклем і лінією.

Віддаль двох місць на площі означуємо при помочи одиниць довжини, себто міримо метром; місце в просторі означуємо при помочи картезійського систему співрядних, які від даної точки в просторі ведемо прямо до трьох ціпко сполучених із собою під прямими кутами площ. Три прямові вимірюємо після законів геометрії Евкліда.

Загально беручи можемо сказати, що для означення якоїсь події у просторі послугуємося якимсь ціпким тілом, зглядом якого подія відбувається.

Основим законом механіки Галілея-Ньютона є відомий закон безвладности тіл, який каже, що тіло, яке знаходиться достаточо далеко від інших тіл, знаходиться або в спочинку або в рівномірно прямім русі. Уклад співрядних, зглядом якого закон безвладности заховує свою силу, називаємо «укладом співрядних Галілея». Коли один уклад співрядних відбуває рівномірний рух зглядом другого, який є укладом Галілея, то й перший уклад мусить бути укладом Галілея і всяка подія перебігає після тих самих законів супроти одного, як і супроти другого укладу (рухи приймаємо не оборотові).

Це твердження називаємо »прінципом зглядності«. Як довго були люде переконання, що всі природні появи даються представити клясичною механікою, не було ніяких сумнівів, що до правдивості прінципу зглядності. Але клясична механіка не в силі відповісти на деякі прояви електромеханіки та оптики. Одночасно отже можнаби оспорювати і правдивість прінципу зглядності. Одначе той прінцип із найбільшою точністю згоджується із дійсністю в області механіки, яка зі свого боку так чудесно віддає рухи небесних тіл. Вже з цього можна припускати, що коли прінцип зглядності відповідає фактам у так широкій області, то й на інших областях теж буде правдивий.

Коли людина порушається у залізничному возі в напрямі руху цього останнього, то після клясичної механіки її скорість зглядом землі є сумою скорості поїзду і її власної. Коли назовемо β скорість людини зглядом землі, c скорість людини зглядом поїзду а ϕ скорість поїзду, то $\beta = c + \phi$. Пізнійше докажемо, що цей закон не згоджується із правдою.

Всі знаємо, що світло розходитьсь у порожнім просторі зі скорістю $c = 300.000$ км/сек. і то для усіх красок однаково. Голяндській астроном Де Зіттер доказав, що скорість світла не залежить від скорости руху тіла, яке видає це світло.

Коли представимо собі поїзд, який порушається по рейках і луч світла в тім самім на-

прямі (приймаємо порожню), то швидкість світла зглядом поїзду (в) буде, після вище згаданого теорему суми швидкостей, менша чим зглядом насипу, а іменно $v = c - \phi$. Вислід противиться принципові зглядності, бо після того принципу швидкість світла в порожні мусить бути однакова так зглядом поїзду, як і зглядом насипу. Але коли всякий луч порушався зглядом насипу зі швидкістю c , то зглядом поїзду закон швидкості світла в порожні мусить бути інакший в противорічності до принципу зглядності. З правдою у таким разі незгоджується або принцип зглядності або закон швидкості світла. А однак Г. А. Лоренц доказав із абсолютною певністю правдивість закону про сталість швидкості світла в порожні.

Теорія релятивності дає логічний зв'язок поміж одним законом і другим і доказує, що незгідності поміж ними нема. До цього доходимо через аналіз фізикальних понять про час і простір.

Час міримо годинником. Про дві або більше подій кажемо, що вони відбулися одночасно, коли при їх спостереженні вказівки годинників, що коло подій знаходяться, знаходилися у цім самім положенні. Очевидно приймаємо, що годинники йдуть однаково скоро. Для глядача, який знаходиться у поїзді, що стоїть на насипі, дві події (прм. удари блискавки в насип у рівний віддалі від поїзду

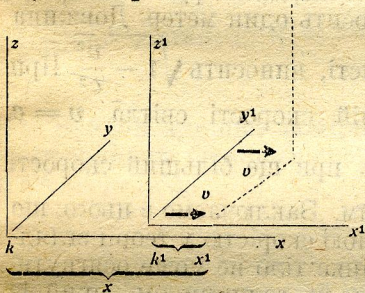
в один і другий бік поїзду) будуть тоді одночасні, коли запримітять їх при положенню вказівки на одному місці. Але коли поїзд порушається у один бік, то ті події, які зглядом поїзду без руху є одночасні, не будуть для глядача у поїзді серед руху одночасними, бо він від одної події віддаляється а до другої зближається (зглядність рівночасности). Загально можемо сказати, що кожде тіло згляду (уклад співрядних) має свій окремий час і тільки при означенню тіла згляду подання часу має якийсь змісл. Так отже в супереч фізиці, поняття подання часу не є безглядне, залежить радше від руху тіла зглядности.

Після цього можемо сказати, що коли чоловік пройде якусь віддаль у поїзді за одну секунду зглядом поїзду в руху, то той час не буде секундою зглядом насипу. Але й сама віддаль, пройдена в одній секундї, змірена в поїзді, не буде такою самою, коли її змірити із насипу (при помочи одночасности двох крайних точок тої віддалі, зазначених одночасно на насипі).

Як бачимо розбіжність між прінціпом зглядности а законом про скорість світла повстала ізза двох, нічим неоправданих гіпотез клясичної механіки: 1. розмір часу поміж двома подіями не залежить від руху тіла зглядности і 2. віддаль двох точок ціпкого тіла не залежить від руху тіла зглядности. — Коли відкинемо ці дві гіпотези, то тоді відпаде тео-

рема додавання скоростий і зникне розбіжність закону скорості світла і принципу зглядності. — Але як у такому разі виразити залежність часу і місця одної події на укладі співрядних у руху (прм. на поїзді підчас їзди) до укладу співрядних у спочинку (прм. насипу)? Чи є якесь відношення часів і місць поодиноких подій із згляду на оба тіла згляду, так, щоби луч світла мав ту саму скорість ц і зглядом насипу і зглядом поїзду? Це відношення подає перемінник Льоренца, закон переміни величин простору і часу при переході від одного тіла згляду до другого.

Всі події в просторі представляємо при помочи співрядних площ і часу.

щах подають довжини прямих x, y, z , час t а по часі t', x', y', z' , скорість руху одного укладу (k') зглядом укладу, який находиться у спочинку (k) означаємо буквою v (вимір подає x').

Коли $y = y', z = z'$ то

$$x' = \frac{x - vt}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}} \quad \text{а} \quad t' = \frac{t - \frac{vx}{c^2}}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$$

де c = скорість світла. Коли » c « прийнемо за безконечно велике, то дістанемо $x' = x - vt$, $y' = y$, $z' = z$, $t' = t$, отже перемінник Галілея після старої механіки з абсолюним характером часів і довжин.

Після перемінника Льоренца закон скорості світла згоджується так зглядом укладу співрядних у русі (поїзд), як зглядом укладу в спочинку (насип), бо і $x = ct$ і $x' = ct'$, отже для обох укладів скорість c є однакова (одержавмо ці вартості, коли у третім і четвертій взорі перемінника Льоренца підставимо за $x = ct$ і їх через себе поділимо).

З перемінника Льоренца бачимо рівнож, що довжина метрової жердки в русі в напрямі її довгої осі не виносить один метр. Довжина залежить від скористі, виносить $\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}$. При скорості руху рівній скорості світла $v = c$, булоби $\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}} = 0$, при ще більший скорості був би корінь уявним. Заключаємо з цього, що скорість c є граничною скорістю у теорії зглядности, якої ніяке ціпке тіло не може осягнути.

Подібно діється із годинником, який із зростом скорості йде поволійше, так що секунда стає довшою і виносить $\frac{1}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}$. І тут ско-

рість c є недосяжною граничною скорістю.

Досвідом одначе цього потвердити не можемо, бо годинники і мірильні жердки можемо в практиці порушати зі скорістю, яка є дуже мала супроти скорості світла.

Зате досліди фізика Фізо (Fizeau) і Земана (Zeeman) потвердили це блискучо на іншій області фізики. — Відповідь на питання, яка буде скорість світла в рурі, коли тою трубою перепливає плин зі скорістю v , супроти рури, дає клясична механіка теоремою суми скоростів $W = v + w$ (взір А); W = скорість світла супроти рури, w = скорість світла супроти плину; ця скорість усе однакова чи плин порушається, чи ні, а на основі перемінника Льоренца дістанемо $W = \frac{v + w}{1 + \frac{vw}{c^2}}$ (взір Б).

Найдокладніші поміри признали взір Б за правдивий, бо віддає скорість світла точніше чим на 1%.

Досвід потвердив блискучо теорію зглядності. Загально можемо сказати про кожний природний закон, що математичний звязок поміж одним укладом співрядних перемінних простору часу k а другим k' (в русі) віддає цілковито перемінник Льоренца. Це дуже упрощує теоретичні досліджування природних законів. Клясичну механіку треба тільки дещо змінити, щоби допасувати її до теорії згляд-

ності, головню в області скорих рухів, де скорість матерії v не надто уступає скорості світла c . Таку скорість подибуємо в практиці на електронах і йонах; при других рухах відхилення від законів клясичної механіки замалі, щоб їх практично можна було замітити.

Досліди над електро-магнетним діланням у просторі із скінченою скорістю розходження доводять до переконання, що і в гравітаційнім законі Ньютона нема безпосереднього, безчасового ділання в простір, тільки ділання у простір, яке розходитьсь із скорістю світла.

Спеціальна теорія зглядності повстала із теорії електро-магнітних появів Максвеля-Льоренца. Всі досвіди, які потверджують цю другу теорію потверджують одночасно й першу. Згадаю про згідність із теорією зглядності впливу зглядного руху землі на світло, яке доходить до землі із сталих зір. Цей вплив об'являється маленьким пересуненням спектральних ліній світла, яке походить з зір, супроти цих самих спектральних ліній світла з земського джерела (прінцип Доплера). Численні досвіди рішили цей вплив у користь теорії Льоренца-Максвеля.

Клясична механіка уважає простір трьохвимірним. Всяку точку в просторі (в спочинку) можна точно означити трьома співрядними (числами). Про безпереривність (континуум)

простору кажемо тому, бо до кожної даної точки, означеної числами x, y, z , можемо знайти довільно близьку точку, означену числами x', y', z' . — Але що всі фізичні явища відбуваються у часі тож світ Мінковського має чотири виміри x, y, z, t і є безпереривний, бо кожда подія має довільно близько другу подію x_1, y_1, z_1, t_1 . Час, який був у класичній фізиці безглядною величиною, незалежною від положення і руху тіла згляду ($t = t'$ після перемінника Галілея) втратив свою незалежність у теорії зглядності після перемінника Льоренца

$$t' = \frac{t - \frac{v}{c^2} x}{\sqrt{1 - \frac{v^2}{c^2}}}. \quad \text{Після цього рівняння різниця}$$

часу $\Delta t'$ між двома подіями зі згляду на K' не зникає навіть тоді, коли різниця Δt тих самих подій зникає зі згляду до k . Чисто простірний віддаль двох подій у відношенню до k має часову віддаль у відношенню до k' . Близький зв'язок чотировимірного простору до трьохвимірнього геометричного простору Евкліда знайдемо, коли замість звичайної співрядної t вставимо пропорціональну мниму величину $\sqrt{-1} c t$. Тоді співрядна часу грає ту саму роль, що й три співрядні простору.

Ці погляди Мінковського причинилися незвичайно до розвитку загальної теорії зглядності.

Загальна теорія зглядности.

Спеціальний принцип зглядности каже, що загальні природні закони (прм. механіки або закон поширення світлі в порожні) звучать однаково, чи послугуємося насипом яко тілом зглядности (k), чи поїздом (k_1). Кожде тіло зглядности було однакове, коли воно зглядом K виконувало прямолінійний, рівномірний, безоборотний рух. Всі ті тіла зглядности можна уважити за тіла зглядности Галілея.

Загальний принцип зглядности поширює це твердження також на тіла зглядности в довільнім руху, хоча кождий відразу зауважить, що зглядом поїзду при нерівномірнім русі механічні закони є інші, як при рівномірнім або стоячим.

Після сучасних поглядів фізики нема безпосереднього ділання на віддаль. Магніт витворює довкола себе фізикально реальне магнітне поле, яке ділає на шматок заліза і його притягає. Камінь тому падає на землю, бо земля витворює довкруги себе поле тяготи (гравітаційне поле), яке ділає на камінь і спричинює його спад. Сила ділання зменшається в міру віддалювання від землі після цілком точного закона. Поле тяготи в протиставленню до магнітного і електричного має дуже замітну прикмету. Всі тіла в тому полі дізнають прискорення, яке зовсім не залежить ані від матеріалу, ані від фізичного стану тіла. Папірчик і шматок олова спадають у безвоздуш-

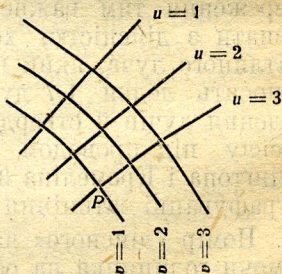
нім просторі однаково скоро. Після Ньютона (сила) = (безвладна маса) x (прискорення). А що прискорюючою силою є тягар, то можемо сказати (сила) = (тяжка маса) x (напруження поля тяготи.) Прискорення не залежить від маси, так що для даного поля тяготи безвладна і тяжка маса тіла є собі рівні. З цього бачимо, що одна й та сама прикмета тіла, залежно від обставин, стає раз »безвладністю«, раз »тягарем«.

Прінцип зглядності дозволяє чисто теоретичною дорогою вишукувати свійства поля тяготи. Тіло, яке супроти k (тіло згляду в спочинку) описує рівномірний прямолінійний рух, супроти прискореного тіла згляду k' виконує прискорений, криволінійний рух. Це прискорення, згідно кривизна є впливом поля тяготи на тіло в руху. Цей вислід не новий. Незвичайну важність має примінення цього закону супроти луча світла, бо й він мусить порушатися у полі тяготи по кривій лінії. Це спостереження тим важне, що можна його порівняти з дійсністю, хоча викривлення лінії світляного луча, який переходить коло сонця, виносить ледви 1.7 дугових секунд. Це відхилення лучів й ствердила експедиція Royal Society під проводом астрономів (зоревідів) Едінґтона і Кромеліна 30. мая 1919 р. при фотографуванні затьміння сонця.

Помір »дійсного« часу в поли тяготи при помочи годинника на оборотовім тілі, при чім

сам годинник був би зглядом цього оборотового тіла в спочинку, є неможливий, бо той сам годинник на обводі оборотового тіла буде йти повільнійше, чим на осі обrotу тіла. Рівнож жердка, яка на осі має один метр, буде на обводі дещо коротша, коли нею мірити в напрямі руху, так, що відношення обводу до луча, вимірене тою жердкою не буде $\pi = 3.14 \dots$ тільки більше. Рівнож поняття прямої лінії тратить свою стійність. Ми не можемо отже подати точно співрядних x, y, z оборотового тіла після методи спеціальної зглядності, коли очевидно оглядаємо оборотове тіло з укладу K (укладу Галілея).

Безпереривність трьох вимірнього простору (простору Евкліда) можемо представити співрядними Картезія, бо тоді кожду точку цього простору знайдемо на площі, яка буде двохвимірною. Але є безпереривності в просторі, які не дадуться вимірити укладом співрядних Картезія. Гавс (Gauß) винайшов метод до математичного представлявання довільної безпереривності. Кождй точці довільної безпереривності відповідає тільки чисел (співрядних Гавса),

кільки безпереривність має вимірів. Очевидно, що співрядними не будуть лінії прямі, тільки криві цілком довільні. Безпереривність буде захована, коли для довільної точки знайдемо другу, довільно близьку. Кожда точка означена укладом кривих u і v . Дві сусідні точки P і P' на поверхні представляються тоді співрядними

$$P - u_1 v \quad P' - u + du \quad v + dv.$$

Спеціальна теорія відноситься до областей Галілея, т. зн. просторів, де нема поля тяготи. Тілом згляду служить тіло зглядності Галілея т. зн. ціпке тіло, супроти якого заховує свою важність твердження Галілея про рівномірний, прямолінійний рух ізольованої матеріальної точки.

Але в полях тяготи нема ціпких тіл із прикметами Евкліда, ані годинниками не мірється часу, ані метром довжин.

Загальна теорія приймає тому неціпкі тіла згляду, названі не без слухності «мякунами» зглядності. Вони не тільки довільно рухливі яко цілість, але й підчас руху дізнають довільних перемін виду. Для дефініції часу служать годинники з довільним ходом, які мають виконати тільки одно услів'я: одночасні помітні показання сусідніх собі годинників мають безконечно мало від себе різнитися. Мякуни зглядності відповідають укладам співрядних Гавса. Кожду точку мякуна уважається точкою у просторі, а зглядом неї уважається кожду непорушну точку в спочинку, як довго

мякун служить тілом зглядності. Загальний принцип зглядності вимагає, щоби всі ті мякуни могли бути ужиті, яко тіла зглядності з рівним правом до формулювання загальних природних законів. Закони не залежать від вибору мякунів. — Цим накладається далеко-йдуче обмеження на формулювання законів природи.

На основі цих даних не тяжко подати метод до розв'язки поля тяготи. Кожде поле тяготи характеризується особливим поведенням годинників, мір довжини та відокремлених точок маси. Коли маємо ці дані обчислені на основі спеціальної теорії зглядності, то перерахуємо їх прямо із згляду до «мякуна», яко тіла згляду або до довільного укладу співрядних Гавса із узглядненням поля тяготи. Вплив поля тяготи на годинник, метер і точку маси буде відбуватися навіть тоді, після цих самих законів, коли то поле тяготи не дасться перерахувати із спеціального випадку Галілея при помочи самого перемінника співрядних. Цілком загальний закон поля тяготи мусить відповідати отсим даним: 1. закон згоджується із загальною теорією зглядності; 2. коли в данім просторі є матерія, то про її ділання на витворення поля тяготи рішає тільки її безвладна маса або її енергія і 3. поле тяготи і матерія мусять відповідати законові про заховання енергії (і товчка).

Після теорії Ньютона маси притягаються пропорціонально до квадрату віддалення і

еліпси, по яких кружать планети, заховують стало своє положення супроти сталих зізд (коли не узглядняємо ділання инших планет і власних рухів сталих зізд). З цілою точністю стверджено на еліпсі Меркурія (у инших планет цей рух так повільний, що досі не вдалося його ствердити, хоча він існує напевно), що його еліпса руху обертається довкола сонця зі скорістю 43 дугових секунд на 100 літ.

Після загальної теорії зглядності всі планети виконують такий оборотовий рух і Меркур виконує його зі скорістю 43 дугових секунд, що й стверджено з відхиленням ледви кількох секунд.

З загальної теорії зглядності виходить пересунення спектральних ліній світла великих зізд супроти спектра тогож самого світла на землі. Досвід цього ще не потвердив, бо пересунення після теорії виносить дві мільйонові довжини світляної хвилі.

Варта ще застановитися над будовою все-світа на основі загальної теорії зглядності. Після теорії Ньютона має світ свого рода середину, в якій густота зізд є найбільша, до берегів, чим раз більше рідшає і переходить в кінці в безконечну порожню. З цього виходило би, що наш світ губить безпереривно світляну енергію, яка зникає у порожені поза світом. Зелігер приймає, що притягання двох мас у великій віддалі меншає більше, як після закона $\frac{1}{r^2}$. Через це осягається це, що середня

густота матерії може остати сталою аж у безконечність, при чому не творяться безконечно великі поля тягару. Цього не потверджує досвід ані не виходить із теорії, комплікує тільки закон Ньютона.

А одначе можна уявити собі після мірковань Гельмгольца і Поанкаре скінчений а все таки безграничний світ. Ріман обміркував трьохвимірний кулистий простір з скінченим обємом, означеним »лучем« $R - (2\pi^2 R^3)$ Представити собі простір можемо тільки на основі ціпких тіл, які виповняють його. Коли з якоїсь точки поведемо прямі у всіх напрямках і відміримо на кожній з них відступ r , то кінці тих прямих лежатимуть на поверхні (F) кулі, яку можемо вимірити квадратними мірами. При світі Евкліда $F = \pi r^2$ при сферичнім F менше як $r^2 \pi$. При зрості F зростає r від зера аж до максимум, означеним яко »луч світа«, потім при дальшому зрості r меншає знов до зера. Прямі при виході з вихідньої точки з початку віддаляються чим раз більше, потім зближають і збігаються у »протиположній« точці, пробігши цілий кулистий простір. Такий світ є скінчений а одначе безграничний. Відміною кулистого світа є »еліптичний« світ, осередньо симетричний. Астрономічні досліди не вистарчають зовсім, щоб вирішити про безмежність чи кулистість світа. Після загальної теорії зглядності доходимо до ось якого погляду про будову простору: геометричні прикмети про-

стору не є відірвані, їх обосновує матерія. Про геометричну будову світа можемо говорити тільки тоді, коли знаємо стан матерії. Знаємо з досвіду, що при відповідно дібранім укладі співрядних скорість звізд є мала супроти скорості світла (найбільшу скорість має Арктур, а іменно 415.6 км/сек.). Загально можемо прийняти, що матерія у світі є в супочинку. Поведення годинників і мір у полях тяготи виключає геометрію Евкліда до пояснення світа, але наш світ міг би тільки трохи різнитися від світа Евкліда, бо як показує рахунок навіть така маса як сонце тільки незначно впливає на міримість окружаючого простору. Світ мігби виглядати, як неправильно викривлена поверхня, не помітно різна від площі. Що до простору, то світ був би безконечний, але тоді середня густота матерії мусіла би бути зером. Такий світ (майже — Евкліда) не міг би бути всюди заселений матерією. Коли б світ мав мати середню густоту матерії, хоч трохи різнну від зера, то не міг би бути світом майже — Евкліда, мусів би бути майже кулистим (або еліптичним), бо матерія в дійсності розкинена нерівномірно, але тоді мусить бути скінченим. Теорія подає навіть звязок поміж виміром світа а середньою густотою матерії, яка в нім знаходиться. »Луч« світа має тоді

$$R^2 = \frac{2}{kg}; \text{ при укладі цм. } \frac{2}{kg} = 1.08 \cdot 10^{27};$$

g = середня густота матерії.

Що кождий повинен знати про змінюк?

Із історії векселя не знаємо точно ані часу ані місця його походження. Викликала його потреба; купці ізза ваги срібного чи то золотого гроша і непевности доріг, воліли брати з собою переказ на гроші, зложені в банкіря свого місця, що поручав своєму приятелеві, в місці куди удавався купець, виплатити цю суму. При цім наступала звичайно заміна гроша одної держави на инший, тому по німецьки називається такий переказуючий лист »вексель« а по українськи »змінюк«.

Векслеве право, яке було різне в різних державах, старалися усі європейські держави уодностійнити, щоби надати векслеві світової сили обігу. На другій гаїській нараді 23. червня 1912. підписало 30 держав »спільний векслевий устав«.

Вексель це письменна обітниця або поручення до виплати певної суми гроша. Власний вексель (eigener, trockener, Solawechsel) є тоді, коли виставець (Aussteller, Trassant) обіцяє сам виплатити

а переказаний (gezogener, trassierter, Tratte) коли поручає переказникові (Trassat, Bezogener) виплатити відборцеві (Wechselempfänger, Remittent) або іншому правному посідачеві вексля (Wechselinhaber) векслевої суми (Wechselsumme) в речинці виплати (Verfallszeit).

Довжний скрипт мусить відповідати певним вимогам, щоби мати обігову та правну силу вексля. І так переказаний вексель має: 1. слово вексель у тексті довжного скрипту т. зв. векслевої замітки (Wechselklausel) в мові, в якій вексель виставлено; 2. точно означену векслевою суму; для правної сили вистарчає одно подання суми, звичайно подається числом і словами при чім на випадок різниці є міродатньою менша сума або сума подана словами; 3. ім'я переказника, який має за вексель заплатити; це може бути особа або фірма. Коли переказник напише поперек вексля «принято» і підпишеться тоді вексель стає акцептом ц. зн. що переказник годиться заплатити виписану на векселеві суму. Кождий хто має вексель у руках може пропонувати його переказникові до приєму. Переказник може зажадати, щоби пропонується йому вексель ще раз на слідуєчий день. Щоби уникнути наслідків, які повсталиби, коли би переказник відмовив приєму, виставець має право заказати предкладання до приєму. На векслях за оказанням і векслях які по означенім мусять бути пропонуєні до приєму, окрім підпису подає переказник також дату. За переказника, виставця або переносця може ручити

своїм підписом інша особа, як це часто діється на векселях кредитових спілок; це називається векслевою порукою або співпідписом (Aval). Векселя не можна виставляти на двох переказників одночасно; 4. імя відборця, якому безпосередно або на чие поручення маєтся заплатити. Відборець може переносити вексель на інші особи, через поставлення свого підпису на другій стороні т. зв. переніс (Giro, Indossement). Через це всі права до векселя переходять на нового власника, але переносець (Girant, Indossant) ручить на прием і заплату о скільки не зазначить противнього. Коли даліше передавання векселя не бажане, то це зазначається у тексті словами: »Виплатіть добр. Н. Н. але не на його поручення« т. зв. заборонний вексель (Rektawechsel); 5. речинець виплати (Zahlungszeit, Verfallstag); вексель без означеного речинця заплати уважається векслем за оказанням (Sichtwechsel): речинець може бути: а) на означений день, прм. 2. мая, медійо (medio) т. зн. 15. кожного місяця, ультімо (ultimo) т. зн. останнього дня кожного місяця, т. зв. точний вексель (Präzisewechsel); б) на означений час від дня виставлення, вексель від дати (Datowechsel) прм. за »х« днів, тижнів, місяців дато (dato) т. зн. від сьогодні; в) за оказанням, а вісра (a vista, Sichtwechsel); вексель за оказанням мусить бути предложений до шести місяців від дня виставлення; при оказанню мусить бути негайно сплачений; г) означений час після оказання (Nachsichtwechsel) прм. 14 днів після

оказання; на цих вексях допускається застереження відсотків (Zins); 6. місце виплати; цим місцем, коли иншого не зазначено, є місце замешкання переказника — місцевий вексель (Platzwechsel), коли місцем виплати не є місце замешкання переказника тоді говориться про умісцевлений вексель (Domizilwechsel), нове місце заплати (Domizil), умісцевленця — особу, яка має заплатити (Domiziliat); 7. день, місяць, рік і місце виставлення; 8. підпис виставця (особи або фірми) який ручить за прийняття і виплату; виплату може переказати собі самому — переказаний власний вексель (trassiert eigener Wechsel).

Окрім цих 8 законних вимогів має звичайно вексель ще слідуючі купецькі замітки: 1. замітку що до вартости (Valutaklausel), яка вказує що одержав виставець від відборця за одержану векслеу суму. В практиці заходять слідуючі случаї: вартість (одержав) у готівці; вартість у товарах; вартість на рахунок, коли виставцеві зачислено суму на рахунок а не виплачено готівкою; вартість у вексях, коли виставець одержав инші векслі; вартість у самого себе коли вексель звучить на своє поручення; вартість після умови (Wert verstanden) коли окрема умова має остати тайною; на рахунок добр. Н. Н. (з імени подається звичайно тільки початкові букви), коли вексель виставлено на поручення другого (добр. Н. Н.) т. зв. вексель на поручення (Kommissionstratte, -rimesse); 2. замітку про повідомлення (Berichtsklausel) »після« або »без по-

відомлення», яка вказує переказникові чи має виплатити суму після чи без повідомлення, зі сторони виставця; 3. замітку про покриття (Deckungsklausel) »вартість вставте на рахунок« т. зн. що переказник має обтяжити рахунок виставця векслевою сумою; 4. на переказанім векслі перед слово вексель пишешся слово »перший« (Primawechsel), »другий« (Sekundawechsel), »третий« (Tertiawechsel), на своїм векслі слово »одинокий« (Solawechsel). З правила виставляється тільки один примірник векселя, але коли заходить небезпека втрати, при пересилці заграницю (Ueberseetratte) виставляється два, три примірники і окрім слова »перший«, »другий«, »третий« кождий має касову замітку: »Заплатіть за цей перший (другий ні)« бо тільки один вексель може бути сплачений; перший посилається до приєму а другий і третій пускає в обіг.

Переказник аж із хвилиною підписання (приєму) векселя стає векслево зобов'язаним і стає приємцем (Akzeptant). Відборець може продати вексель — з виїмком забороннього — як всякий инший товар; в тій цілі пише на другій стороні примітку переносу (Eigentumübertragungsklausel) т. зв. переніс (Giro, Indossement) через що стає переносцем (Indossant, Girant) а новий власник стає вказаним (Indossator, Girator) і сам із черги може стати переносцем. Переніс звучить або на означену особу »для мене на поручення добродія« з датою і підписом, або вистарчає сам чистий підпис т. зв. чистий переніс (Blankogiro). Це

друге поручається тоді, коли немає певності чи задуманий відборець візьме його дійсно, бо тоді треба цілий переніс перечеркнути, що може обнизити обігову вартість векся. Зате при чистім переносі дальший обіг векся усувається з під усякої контролі. При перечеркуванні переносу прочий текст мусить остати чіткий, рівнож не можна робити ніяких дописок тим менше радировань. Окрім згаданого може ще бути заступничий переніс (Prokuragiro), яким уповажнюється прм. предложити вексель до »заінкасування« а суму пібрати для припоручника. І заступничі переноси можна передавати дальше. Кождий переносець ручить супроти нового власника за приєм і вчасну заплату векся, через що повстає непереривний ряд ручителів а »векслева сила« (Wechselkraft) векся оцирається тоді на кредиті більшого числа осіб. Коли один із переносців не бажає собі дальшої передачі векся то додає до свого переносу замітку »не но поручення« т. зв. заборонний переніс (Rektagiro), а коли взагалі хоче скинути з себе всяку одвічальність, дописує »без зобовязання« (ohne Obligo). Очевидно вексель тратить тоді значно на вартості. Пустить відборець або переносець вексель із заборонним переносом у дальший обіг то ця передача не має веклевої сили, це тільки звичайно відступлення (Zession) і поступається із ним після горожанського права.

Прийде час викупу векся то він мусить бути негайно сплачений. Вчасне відібрання

грошей за вексель (Einkassierung) лежить на відвічальності власника векся, бо на случай занедбання тратить право до зворотнього домагання (Regress) у всіх переносців і виставця. Дальше ручать за вексель приємець і виставець власного векся. Виплата може послідувати тільки за оказанням векся. Коли мине речинець а від приємця не домагаються заплати, має він право зложити векслеву суму в суді або иншім покликаним місці на небезпеку і кошт власника. До прийняття можна предклатати тільки векслі з означеним часом після оказання і то до двох літ від дня виставлення, коли власник хоче зберегти своє право супроти переносців і виставця. При власних вексях прийняття відпадає бо виставець і переказник є одною особою.

Одною із менших неправильностей векселевого обороту є прохання переказника або виставця о продовження (Prolongation) речинця сплати, звичайно за оплатою відсотків у користь пізнішого власника. Звичайно заступається тоді старий вексель новим. Коли переказник відмовить приему векся то власник, о скільки не хоче тратити векселевих прав супроти переносців і виставця, мусить ствердити цю відмову в суді або в нотаря в грамоті, яку називається протестом ізза неприняття (Protest mangels Annahme). Коли власник сумнівається про виплатність переказника або про точну виплату з його сторони тоді вносить протест про безпеку (Sicherheitsprotest); дальшими причинами протесту можуть бути оголошення

невиплатності (Eröffnung des Konkurses) приємця, здержання виплат (Zahlungseinstellung), безуспішна еісекуція його майна. Застав мусить бути повернений, коли попередник виповнив домагання заплати або переказник прийняв або сплатив вексель пізнійше.

Протест ізза незаплати (Protest mangels Zahlung) підноситься тоді, коли вексля не сплачується найпізнійше другого буднього дня по речинцеві сплати — а коли цим днем є неділя або свято — то вексель стає платним слідуячого буднього дня — або виплачує тільки частину суми (Teilzahlung), якої в прочім не можна відмовити. Коли цей речинець протесту занедбається, то вексель упадає (präjudizierter Wechsel) і супроти попередників і виставця упадає право домагання звороту. Векслеве право тратить тільки в однім випадку силу супроти приємця а іменно, коли розходиться про точно умісцєвлений вексель. Виставець як і кождий переносець може звільнити власника вексля від обівязку протесту через замітку »без коштів« (ohne Kosten) »без протесту« (ohne Protest) ітп.

В протесті мусить бути подане: точний відпис вексля, всіх переносів і заміток, імя осіб або фірма, яка підносить протест, вичислення усіх пороблєних заходів ітд.

Зворотне домагання у попередників не конче мусить відбуватися після їх черги в якій передавали один одному вексель, воно може чергу

перескакувати т. зв. доривочне домагання (springender Regress). Зворотне домагання про незаплату простягається на векселеву суму, витрати ізза протесту (Protestspesen), 6% відсотків проволочи (Verzugszinsen), і одну шесту відсотків провізії. Про піднесення протесту кожний мусить попередити свого попередника два дні наперед (Notifizierung) т. зв. повідомлення, щоби той міг застрахуватися грошем. Коли третя особа заплатить вексель у речинці протесту, то це називається вирученням або почесною заплатаю (Intervention, Ehrenzahlung) бо робиться це ради чести одної із осіб на векслі. Найдогідніше для переносця коли почесна заплата наступить ради виставця, бо це звільняє від одвічальності всіх попередників. Коли адреса людини зазначена на векслі, що готова заплатити вже перед речинцем заплати то це називається адресою із потреби (Not-adresse). Допускається теж почесний приєм (Ehrenakzept).

Векселевий позов (Wechselklage) задавнюється у трьох до 18 місяців від дня підняття протесту; проти приємця задавнення настає аж по трьох роках від речинця заплати.

Векселевий спір (Wechselprozess) відзначається скорістю і строгістю; судовий зазив до заплати треває три дні, присуд переводиться рівнож протягом трьох днів. Заміт проти позову (Klage-einwendung) допускається лиш о стільки, о скільки впливає із самого векселя, прм. ізза

векслевої нездібності (Wechselunfähigkeit) зобов'язаного. Також відклик (Berufung) проти присуду можливий тільки до трьох днів від хвили доручення. Увійде присуд у правну силу, то коли до трьох днів не наступить заплата, переводиться егзекуцію на цілім майні пізваного.

Відбивання векслів (Vervielfältigung) буває двояке: вторичне (Duplikate) зазначене словом »перший« (Prima), »другий« (Sekunda), »третій« (Tertia), це є оригінали з усіма підписами і векслевою ціхою (Wechselstempel) і відписи вексля (Wechselabschrift, Kopie). Відписів уживається до ствердження частинної сплати.

Загублений вексель муситься уневажнити — уморити — в судовій дорозі (Amortisation).

Векслева ціха (Wechselstempel) не є законно вимагана, але її залишення грозить тяжкою карою за недоплату (Gebührenstrafe). Оплата мусить послідувати заки поставиться ще хоч один підпис на векселі. Ціху в виді стемплевих марок або наліплюється на другій стороні вексля і припечатує у стемплевім уряді або уживає урядових векслевих порожніх карток (Blankett) із сухою ціхою.

* * *

Примір ч. 1.

Переказаний змінюк із усіма законними і купецькими вимогами)

Київ, дня 22. січня 1919. На гривень 586 50.

Два місяці від завтра заплатить за цей перший змінюк (другий і третій ні) на поручення добр. Олександра Коваля і Спілка суму

гривень пятьсотвісімдесятьшість 50 шагів вартість у товарах і впишіть на рахунок після повідомлення.

МИКОЛА МАРТОН.

Для добр. Омеляна Сопрона,

Київ, ул. Побіди ч. 13.

(По приємі приходить поперек векся напись: »Принято Омелян Сопрон«.

*

*

*

Примір ч. 2.

(Власний змінюк.)

Станиславів, для 3. січня 1919. На к. 15.—.

Дня 22. січня 1919 заплачу за цей одинокий змінюк панові Степанові Петромі суму

корон пятайцять.

ЕВГЕН ПЕТРУШКА.

Назва України у стародавніх географів.*)

(На правах рукописі.)

Назва території Україною не менш стародавня, як назва Руссю. Слово Україна місцевого протонародного походження і в своїй появі зв'язане з територією. Слово Русь невідомого походження і спочатку прикладалося до людей певного зайняття, а по тих людях перейшло на опановану ними територію, після чого перейшло і на іншу людність тої території. Слово Україна, будучи протонародним, потім зробилося і книжним, а слово Русь, ставши книжним, потім робилося і народним, хоч зробитися ним і не встигло.

Слав'яне розселились по різних місцях ще до Різдва Христового, а коли саме — не відомо. Ще до київського літопису вісти про слав'ян ми зустрічаємо у Геродота, Орігена, Птоло-

*) Взято з виготовленої до друку більшої розправи того-ж автора про назву «Україна» з найдавніших часів у літописців, в актах, піснях, думках, у географів, істориків, дипломатів, учених, письменників, а тако-ж про назви «Русь» і «Малоросія», з 6 старими географічними картами.

мея і ин. Славяне розселялися родами по ріжних місцях, там змішувалися з тубольцями, потім приймали в себе кров тих племен, що приходили до них пізніше, і таким чином утворилися ріжні славянські, між собою окремі народности: московська, українська, польська, чеська, сербська, болгарська і ин.

Кожна з тих народностей має історію свого імени і історію назви своєї землі.

Московська народність утворилася з мішанини Славян з переважаючою кількістю фінських і урало-монгольських племен. Саме слово »Москва« фінське. В українській народності сих домішок немає.

Археологічна наука установила, що Київ існував уже не менш, як за 100 років до Р. Х. Значить, і український нарід тоді вже був. Коли саме він оселився на землі, яку займає й нині, не відомо. Але-ж археологічні розкопки могил на Полтавщині, Київщині, Чернігівщині, Поділлі і в ин. місцях України, з похоронами в тих могилах ще до хрещення Русі, показали знайденими в них зернами хлібів, знаряддям і ин. предметами, що український нарід ще до прийняття христіанства був уже народом хліборобським, а значить осілим на нинішній своїй території. Се potwierджується й иншими науковими даними. Як тоді звав себе і свою землю український нарід — не відомо. Але-ж у всякому разі не Русью, бо се імя, як видно хоч би з київського літопису, з'явилося в

Київі тільки в другій половині IX. віку після Р. Х. і було назвою спочатку тільки для князя та його вояків чужинців.

На території, яку залюднює український нарід, на пам'яті історії пробували Скифи, Сармати (Алане або Роксолане, Осетини, Перси), Чорні Клубуки, Печеніги, Половці, Кримські Татари, Греки, Готи і ин. народи. Без сумніву, в українській крові є домішка усих оттих народів. Не дурно територія України у книжників зветься тако-ж Сарматією і Роксоланією, а народ український зветься також народом сарматським, роксоланським. Осередок української народности залюднював Придніпров'я і взагалі всю систему річок, які впадають в р. Дніпр, що звався у Греків Борістеном. Геродот тих Слав'ян звав Скифами — о р а т а я м и, бо вони орали поле, щоб сіяти хліб. Таке призвище по своїй природі спільне з літописною назвою Українців П о л я н а м и, бо кожен сіяв хліб, жив з поля і вів хліборобське життя. Але - ж сі поля йому доволилося здобувати і обороняти од ріжних сусідів і кочевників мечем, а тому він мав їх в своїм володінні стілько, скілько був у силі собі у к р а я т и і оборонити мечем. Тому його земля, його поле — с е його у к р а ї н а.

Великий знавець української народної мови проф. Максимович пише, що у Українців україною зветься поле. (Макс., т. III, 365.)

Те, що у географів і стародавніх книжників для України вживалося кілька назв (Русь, Росія, Сарматія, Роксоланія, Козакорусія, Черкасія і т. д.) є звичайне явище. Колишня Еллада і Елліни звуться Грецією і Греками. Колишня Галлія з Галлами нині зветься Францією з Французами, а колишня Франція нині зветься Баварією з Німцями. Швейцарія зветься Швейцарією, Гельвецією, Сюіс. Поляки звалися також Ляхами. Німці мають мабуть найбільше назв: Німці, Германці, Дейтше, Тедески, Аллемани, Готи, Франки, Тевтони. Так і Україна, яка колись звалася по книжному ще й Русью, залилася при своїм стародавнім імені України, віддавши з 17. віку своє книжне ім'я Русі Московщині, яка шукала собі імені і в 16. вікові хотіла назватися навіть третім Римом.

Найдавнішу запис, в якій територію українського народу названо не тільки її книжним ім'ям Русі, а і народним іменем України, ми знаходимо в Іпат'євському спискові літопису під 1187 роком. Назву «Україна» з проізоходними од неї вжито в цім літопису 6 раз, а саме під 1187, 1189, 1213, 1268, 1280 і 1282 роками. «Україною» тут названо ті-ж землі, які названо також і книжним ім'ям Русі. Се синоніми. Тому проф. Максимович мав повну рацію, коли писав «Русская Земля или Украина» (III. т., стор. 365 і далі).

Стародавні географи раніше, ніж інші чужі книжники, починають вживати на картах, замість книжних, народні назви міст, річок, країв і т. и. Тому і книжна назва України Русью, Росією, Роксоланією, Сарматією і т. д. помалу замінилася й на картах народною назвою »Україна«.

Чужиці, вимовляючи це слово по своєму, писали його ріжно: Ucrania (Укранія — по латині, Україна), Ukraina, Uscrainia, Uscraina (Україна), Ukraine (по французькі Ікрен — Україна), і т. д. Так Німці й досі Росію пишуть і звать »Russland« (Руслянд).

Я маю матеріял майже з 50 стародавніх карт, починаючи з 16 і до середини 19 віку (1508—1831 р.).

М. Тишкевич, бувши послом У. Н. Р. при Ватикані, звідти вивіз фотографічні знімки з 5 карт — 1508, 1529, 1532, 1565 і 1571 р. Шкода, що ті фотографії не мають задовольняючих метричних описів і я мушу через те обмежитися короткими вказівками.

Сі карти і багато більш цікавих з Ватиканської бібліотеки є в атласі Кульженка. На жаль, той атлас зоставив я дома на Вкраїні.

1. Карта Європи, Азії і Африки, зроблена в 1508 році, має заголовок: »Legere est in libro de inventione . . . Circulus« і замітку. »Ruysch. Univ. Cogniti orbis tabula. Romae 1508.« На ній Україна (з Галичиною) названа Руссією

(Russia), Московія — Московією, а Польша — Польшею.

2. Карта 1529 р. містить в собі Європу, частину Азії і частину Африки. Має надпис: »... ola Diego Rubero Cosmographo de sumagestad : Anno de : 1529 ... e ...« на сій карті Україну названо Сарматією і по р. Дніпрові поділено на Сарматію Европейську (правобережну) і Азійську (лівобережну). Назви Русі чи Росії зовсім немає. Польшу названо Польшею, а Московія пишеться »Moscrouvi« (Московити). Францію названо її давнім іменем: Галлією (Gallia) а нинію німецьку Баварію — Францією.

3. Карта Європи, Азії і Африки 1532 року, з надписом: »Typus cosmographicus universalie і а внизу: »Sim.Grynaeus. Novus orbis«, »Basilea« 1532.« На сій карті нинішня Франція названа її давнім іменем »Gallia« (Галлією), Україна — Сарматією, яку поділено, як на карті 1529 р., а Московію — Московією. Назви Русі чи Росії немає.

4. Шматок карти Європи, Азії і Африки з надписом: »... utta la terra conosciuta fin ...« і далі: »snv. 69.732. Paulo Forlani Veronese fecit. Ferando Berteli ex 1565.« Тут Україну названо Русью (Russia), Московію — Московією, а Польшу — Польшею.

5. Шматок карти Європи з надписом: »inv. 69.748. Clausio Duchetto ex l'anno MDLXXI« (1571 р.). На сій карті надпис »Russia« (Русь,

Росія) покриває нинішні Галичину, Холмщину, Підляшшя і Полісся, з городами: Люблином, Холмом, Перемишлем, Львовом, Коломією, а межею між Польшею і Русею показана річка Висла. На північ показана Северянська Земля (Чернигівщина), а далі »Московське князівство« (Moscovia ducatus).

Величезні скарби для української науки зберігаються в Парижі — в Національній Бібліотеці і в Архівах Міністерств Закордонних Справ та Військового. На жаль над ними ще майже ніхто з Українців не працював і вони лежать невикористаними. Завдяки енергійній праці молодого ученого І. Борщака, який по моєму проханню при своїй роботі зібрав і для мене де який матеріал, я маю можливість подати тут не тільки цікаві виписки, а і 2 карти, зроблені мною з фотографій, доставлених Борщаком.

В Арх. Фр. Міністерства Зак. Справ зберігається карта України, зроблена в 1572 році з наказу короля Карла ІХ для його брата Генриха, кн. Анжуйського. На сій карті територія по обидва боки Дніпра має надпис: »Ukraine« (Україна), захоплюючи і нинішню Харківщину, яка колись звалася Слобідською Україною. Та частина, де нині Кременчук, Елисаветград, Катеринослав, і нижче має надпис: »Cosaques« (Козаки).

З сию картою, по давности вжитку географами назви »Україна«, конкурує карта Мо-

тієля. В Націон. Бібліотеці (Париж) в паперях французського купця Мотієля є географічна карта басейну Чорного моря, зроблена невідомим автором. Мотієль їздив з Франції сухоходом в Туреччину через Україну. Виїхав він з дому в 1580 році, а вернувся в 1582 р., побувши в подорожі 2 роки з лишком. Ясно, що карту, якою він користався в тій подорожі, було зроблено раніше 1580 року. На сій карті територія по обидва боки Дніпра має на собі надпис: »Uckrania« (Україна). На тій території показані міста Овруч, Житомир, Київ, Каменець - Под. Полтава, Чигрин (див. малюнок).

В тій же Нац. Біб. зберігаються дві географічні карти: одна з 1641 року, перевидана в Римі в 1678 р., а друга з 1657 р., перевидана в Римі в 1688 році. Авторами їх були італійські географи: першої Сансоне, а другої Корнетті. На обох картах територія України має на собі надпис: »Ukraina o Paese de Cosacchi« (Україна або Земля Козаків). Ся територія займає обидва боки Дніпра з Волинею, Поліссям, Галичиною. Назви Русі або Росії — немає. Московію названо Московією (див. малюнок).

В тій же Бібл. є знаменитий глобус Корнеліуса, зроблений в 1660—1670 р. На цім глобусі територія по обидва боки Дніпра має надпис великими літерами »Ukrania« (Україна), включаючи в себе Волинь і Подолію. Московію

названо Московією. Сумежжя між Московією і Нагайською Татарією має надпис невеликими літерами: »osraina« — се окраїна Московської Держави на схід і північ од Слободської України, що нині зветься Харківщиною. З цих надписів видно, що географи ясно уявляли собі різницю між словами: Україна і окраїна.

В тій же Бібл. в польським відділі перховується географічна карта невідомого автора, зроблена в 1646 році. На ній територія по обидва боки р. Дніпра має надпис: »Ukraine« (Україна).

Карта географа Дюваля, видана в Парижі в 1669 р. (Арх. 2075), як сказано в заголовному надпису, се карта »Польського королівства і держав, які од його залежать«. В числі цих держав показана Україна, територія якої по обидва боки р. Дніпра має надпис: »Ukraine« (Україна). Польща на ній названа Польшею, а Московія — Московією.

Карта голландського географа Фредеріка де Вітт, видана в Амстердамі між 1665—1680 р. і хорониться в отд. Бібл. »Pologne«, 1613. На сій карті територія по обидва боки Дніпра має надпис: »Ucrainia« (Україна).

В тім же отд. Нац. Бібл. за № 1618 зберігається англійська карта Мордена, датована 1700 р., але ж складена значно раніше.

В англійським заголовкові її названо картою »штатів« (держав) Валикої Польші, якими названо Польське Королівство, Литву, »Укра-

їну». На карті територія по обидва боки Дніпра має надпис: »Ukraine« а нижче: »the Zaporovia lands« (Україна і Землі Запоріжські).

Карта війни між »руськими, турками і поляками« з 1736 р., перевидана в Парижі географом Руже в 1769 р. На ній територія по обидва боки р. Дніпра має надпис: »Ukraine« (Україна). На карті пороблено надписи про військові події тих часів і під 20 марта 1736 р. написано, що »Мініх командував армією України з 70 тисяч Козаків« (Арх. 2116).

З карт, які переховуються в Парижі завважимо ще одну, а саме карту, видану Матеем Севтері в Аухсбурзі за часів війни Московії з Турцією в 1773 р. На ній надписано: »Ukraina«, а на південь: »Земля запоріжських козаків« і показана запоріжська Січ. Се за два роки перед зруйнуванням Січі, через рік після поділу Польщі і через 9 років по сказуванні Гетьманства (Арх. 2122).

Велику наукову цінність уявляють собою географічні карти французького інженера і географа Гільома Левассера де Боплана з описом України. Він 17 років, а саме з 1630 до 1648 року працював по своїй спеціальности на Україні і був очевидцем того, що описав і про що писав.

Перший раз його твір вийшов в Руані в 1650 році під заголовком »Description d'Ukraine« (Опис України), а другий раз там же в 1660 р. під заголовком: »Description d'Ukraine qui sont

plusieurs provinces du royaume de Pologne, contenues depuis les confins de la Moscovie jusqu'aux limites de la Transilvanie, — ensemble leurs mœurs, façons de vivre et de faire la guerre.» (Опис України, яка містить в собі де кілька провінцій Польського Королівства, розположених од меж Московії до границь Трансільванії, а разом їх звичаїв, форм життя і способу ведення війни).

Ся книжка розійшлася дуже швидко і так зацікавала світ, що її перекладено майже на всі європейські мови і перевидано багато разів з географічними картами України, зробленими тим же Бопланом. Гравюрні дошки для 8 карт до сії книжки зробив знаменитий гравер в Данцігові В. Гондіус, який вигравірував і портрет гетьмана Богдана Хмельницького.

Перекладу Боплана на українську мову, на жаль, ще й досі немає, а на московській мові найкраще видання належить проф. Ляско-ронському в 1901 р., з примітками, зробленими ним при участі таких наукових авторитетів, як проф. В. Антонович і проф. Володимирський-Буданов. Географічні карти Боплана до того видання він зробив з карт, які зберігаються в Лондоні, в Британському Музеї. Фототіпичний спосіб репродукції карт гарантує повну точність їх і відповідність оригіналові.

З цих карт я маю у себе 5, з яких одну подаю в зменшеному виді, звертаючи увагу на

заголовкові надписи на них, зроблені Бопланом.

1. Головна карта має в заголовкові надпис: »*Typus generalis Ucrainae sive Palatinatum Podoliae, Kioviensis et Braczlaviensis terras nova delinatione exhibens*« (Генеральна карта України або воеводств Подолії, Київського і Брацлавського, яка містить землі в новім вимірі). Московія показана землею, сусідньою з Україною, і названа В. Кн. Московським. На північно-західній стороні намальована тільки частина українських земель з Галичиною, яка має надпис: »*Russiae pars*« (частина Росії). В межах України по сій карті містяться такі нинішні землі: Чернігівщина, Полтавщина, Катеринославщина, Херсонщина (без Очакова), Київщина, Поділля, Покуття, Волинь і Галичина з м. Львовом, а тако-ж частини інших губерній.

Звертаю увагу на те, що в ті часи (карти роблено було в 1630—1648 роках) межі Волині, Київщини, Поділля і ин. земель були зовсім инші, як межі нинішних губерній.

2. Карта, яка має заголовок: »*Ucrainae pars, quae Kiovia Palatinatus vulgo dicitur*« (частина України, що зветься Київським воеводством). Московію названо Московією.

3. Карта з надписом: »*Ucrainae pars, quae Podolia Palatinatus vulgo dicitur*« (частина України, що зветься Подільським Воеводством). Звертаю увагу, що по сій карті Подолія вклю-

чало в себе і частину нинішньої Галичини аж до річки Коропця з містами: Поток, Бучач, Чортків, Трембовля, Тарнополь, Збараж, і що ця територія уявляла собою »Ukrainae pars«, то-б то частину України. За річкою Коропцем показана частина Галичини, з надписом: »Russiae pars« (частини Русі, Росії).

Треба, одначе, завше пам'ятити, що у Боплана Московія нігде і ніяк Русью і Росією не вважається — Московія у його має назву тільки Московії.

4. Карта з надписом: »Ukrainae pars, quae Barclavia Palatinatus vulgo dicitur« (Частина України, що зветься Брацлавським Воеводством).

5. Карта з надписом: »Ukrainae pars, quae Roscutia vulgo dicitur« (Частина України, що зветься Покуттям).

В Лондоні, в Британськiм Музеї зберігається мабуть чи не найбільша збірка стародавніх географічних карт, зроблених Італійцями, Французами, Німцями, Голландцями, Англійцями і инш. Переглядаючи ті карти на швидку, С. Подолянин знайшов між ними багато з надписами назви території України Україною. Опис 20 з тих карт він подав в часопису »Рада«, за 26 сентября 1912 р., ч. 219. Ті карти відносяться до часів з 1650 року (карти Боплана) до 1831 року (німецька карта) і містять в собі, що до нашої теми, той же матеріял, який подано вище, а тому, через брак

місця для короткої статі, я обмежуся тільки найголовнішим.

Там є одна величезна карта Боплана, вигравірована Гондіусом і видана в Амстердамі в 1650 році під заголовком: »*Delineatio specialis et accurata Ukrainae cum suis palatinatibus*« (Спеціальна і точна карта України з її воеводствами). Вже з надпису ясно, що Боплан на сій карті трактував Україну, як окрему землю, поділену на воеводства, які уявляють собою соборну Україну. На сій карті в Київське і Брацлавське Воеводства входять і нинішні Катеринославщина та Херсонщина з диким полем, за виїмкою Очакова.

Французська карта 1719 р., на якій по французські написано, що Червона Русь, яку показано по обох боках Дніпра, Волинь і Подолія мають в народі »назву України або землі Козаків«.

Карта 1720 р. з латинським надписом: »*Ukraina seu Terra Cosaccorum, cum vicinis Valachiae, Moldaviae, Moscoviae, Minorisque Tartariae provinciis*« (Україна або Земля Козаків з сусідніми провінціями Валахії, Молдовії, Московії і Малої Татарщини). На ній Україна показана окремою територією з своїми межами од земель сусідних держав.

Французська карта 1769 року з малюнком оточення Чорного Моря, де, як гласить французський надпис, знаходяться: »Україна,

Мала Татарія.... Грузія і сумежжя Европейської Росії та Турції».

На решті подаю ще про німецьку карту 1831 року, яка має заголовок: »Karte der russischen Provinzen Litauen, Kurland, Livland und der Ukraine« (Карта російських провінцій: Литви, Курляндії, Ліфляндії і України). Україну автор відділив і зве окремою провінцією Росії

На всіх давніших картах Московія зветься Московією і тільки з другої половини 18 віку починають географи писати її Росією. В двох випадках з таким додатком: »Russia vulgo Moscovia« (Росія, в просторіччі Московія) а раз навіть »Russia Russica«. Се через те, що назва тільки Росією була-б ще не ясною через її новизну.

Є ще багато географічних стародавніх карт з назвою України Україною, а Московії — Московією. Напр. в збірнику »Atlas Novus« є карта України 1716 року, зроблена Гоманом, яка має заголовок: »Ukrania, quae est terra Cosaccorum cum vicinis Valachiae, Moldaviae Minorisque Tartariae provinciis« (Україна, яка є Землею Козаків з сусідніми провінціями Валахії, Молдавії і Малої Татарщини). В заголовному надпису стоїть »Ukrania«, а на карті надписано: »Ukraina«.

Зводячи до купи картографічний і літописний матеріал, ми маємо:

1. На італійських і французьких географічних картах 16 століття (1508—1580 р.) Україна пишеться то Сарматією, то Русью (Росією), то Україною.

2. На італійських, голландських, англійських і французьких географічних картах 17 століття і в описах до них Україна пишеться Україною. Східна Галичина зветься Частиною України і Росією (Русью).

3. На французьких, англійських, німецьких і инш. географічних картах 18 століття Україна зветься Україною, а також Землею Козаків і додатково також Червоною Русею.

4. До 18 століття Московія на чужинецьких географічних картах пишеться тільки Московією, а ні Русью, ні Росією не зветься і за них не вважається. Назва Московії Росією спочатку з пояснюючими додатками починається з 18 віку.

5. Назва України Малою Росією чи Малоросією на географічних картах 16, 17 і 18 століть не існує.

6. Україну давні географи звали також Сарматією, Русією і Червоною Русією. Московія у них ні одним з сих імен не звалася, а мала тільки ім'я Московії. Україна, Московія і Польша — се у географів три різні організми, кожен з своїм властним ім'ям і життям, з своєю властною територією і своїми межами.

7. Україна в IX. вікові, коли ні Польської ні Московської держав ще не існувало, була

вже великою і могутньою державою. В старих письмених памятках, які уціліли, назва України вживається в 1187 році. В ті часи Польща ще тільки складалася в державу, а Московської держави ще не існувало. Перший союз України з Польшею в 1569, а з Московією в 1654 роках.

8. Французькі, німецькі, італійські, англійські, голландські географи назву України Україною в 16, 17 і 18 століттях вживали, як назву сталу і властиву певній території, яка змінювала свій обсяг в залежності од історичних умов так само, як змінюють її території інших народів. Але ж назва Україною для етнографічної території незмінна. Се назва всесвітнього міжнародового вжитку і певного значіння для певної території, а ніяк не для чиеїсь окраїни чи чийогось пограниччя.

Таким чином, український нарід має для себе і для своєї території свій властний і споконвічний дійсний внутрішній і закордонний географічний, історичний, етнографічний і політичний паспорт з іменем України і Українського Народу.

С. Шелухин.

Як закладати пластові дружини?

(На правах рукопису.)

1. Загальні відомості.

Наш пласт опирається на скаутінгові Бейден Пауеля, якого основи загально людські, всі подробиці одначе приноровлені до нашого життя і обставин.

Пласт це один із способів виховання молоді: поборює нездарність, розвиває фізичні та духові здібности, вироблює характер, вчить бути горожанином. Про вартість людини в життю рішає не тільки образования, трохи чи не більше значіння має характер та практичне знання. Наша шкільна освіта не дає на жаль повного виховання, виховує родинний дім, опісля товариство, в кінці книжки. Вплив родинного дому з часом маліє, зростає зате вплив товариства і книжок, який не все є найліпший. Пласт дає змогу добору товаришів і вміє заняти гадки кожного, в залежности від його психології.

Пласт, як і всяка суспільна праця опирається на організації. Молодь, вихована пла-

стом, має стати ядром народу. Примірів лицарськості шукаємо по цілім світі: у Запорозжців, що на маленьких чайках заганялися аж до Малої Азії, у японських Самураїв, від яких маємо обов'язок зробити щодня хоч одно добре діло, у середньовічних лицарів, навіть у т. зв. диких народів, яких природа вчить бути гостинними та дотримувати слова.

Пласт для дівчат має не меншу вартість, як і для хлопців, але не сміє бути прямою відбиткою.

2. Пластовий закон.

Пласт опирається на законі, який кождий пластун мусить знати на пам'ять і його все придержуватися.

Пластовий клич »Вартуй!« мають пластуни від козаків, які цим кличем накликалися до чуйності та обережності.

»Вартуй!« нагадує пластунові, щоби кожної хвилі був приготований виконати свій обов'язок душею і тілом.

»Вартуй!« душею значить, умій виконати всяке завдання вчасно і влучно, в труднім а особливо »безвихіднім« положенню, зроби те, що уважаєш за найліпше.

»Вартуй!« тілом значить, зроби тіло так сільним та зручним, щоб воно могло дійсно виконати всі накази.

Духа розвиває пластун наукою, читанням книжок, бесідами, тіло гартує мандрівками,

життям у таборі, ручними працями, ремеслами, руханкою та змагом.

В усім уміє получить хосенне з приємним.
Ось десять законів українського пластуна:

1. Пластун словний.

2. Пластун вірний син своєї вітчизни і гідний син свого народу.

3. Пластун радо всім помагає і старається, щодня зробити хоч один добрий учинок.

4. Пластун є добрим сином, приятелем усіх а братом для других пластунів.

5. Пластун поводить ся усе чемно та по лицарськи.

6. Пластун є приятелем звірят і рослин.

7. Пластун безоглядно карний.

8. Пластун завжди веселий та усміхнений.

9. Пластун ощадний.

10. Пластун чистий в думках, мові, вчинках та на тілі.

3. Вказівки для уладчиків.

В наших обставинах може уладчик мати щонайменше 17 а його заступник 15 літ. Одною із найважніших прикмет уладчиків є дар позискувати собі молодь і вміти її вести, переді-всім власним приміром.

Уладчик старається, щоб у пласті було якнайменше пустої формальності, якнайменше наказів. Молода душа не розуміє і не зносить примусу із зовні та обмежень, яких доцільності ще не знає. Безпосередні поучування не позискують молоді, можуть її радше знеохотити. Аж коли молодь зацікавиться практичними заняттями можна вціпити в неї всі інші добрі прикмети. Щоби здобути над юнаками владу, треба стати їх приятелем.

Уладчики можуть вивчити деякі свої гуртки в певнім фаху, прим. пожарництві, мореплавстві, сигналізації, телеграфуванню і т. д.

Теоретичне знання, особливо ідейну сторону пласту, історію та географію Рідного Краю подається пластунам у »розмовах коло багаття«. Вишкіл тіла і зміслів обнімає руханку, впоряд, спорти, спостерігання, слідження, орієнтування, писання лівою рукою, спів та танці. Наука пластових здібностей приучує молодь зарані до хосенної праці, звертає увагу на рідний промисл, вироблює терпеливість та витривалість. Науку здібностей повинен обовязково провадити фаховець, у виїмкових випадках уладчик.

4. Організація дружини.

Уладчик, який хоче заложити пласт у якійсь місцевості, повинен точно знати, як братися до діла, пильно до цього приготуватися і уложити собі точний начерк цілої праці.

Мусить тямити, що це він надасть напрям цільній організації. Очевидно, що зробить це тільки тоді, коли сам у своїм поведенні, ділах та гадках буде добрим пластуном, бо молодь тільки тоді буде відноситися до нього з повним довірям, та повинуватися його наказам, коли під кожним зглядом зуміє стати їм приміром.

Хто з молоді може зголоситися до пласту?

Кожда здорова одиниця у віці від 11 до 18 літ, за згодою родичів. Всі зголошені стають «учасниками» і мусять виконати «заяву вступу», на якій подають своє ім'я і прізвище, місцевість і дату уродження, свою адресу і батьків або опікуна а від батьків або опікунів приносять слідуючу посвідку: «Я прийняв до відома умовини прийняття, знаю на чім пласт полягає, позволяю прийняти мого сина в члени пласту, годжуся, щоби платив що місяця по та щоби брав участь у пластових правах.» (Слідує підпис батька або опікуна).

Із учасниками розпочинається негайно пластову працю від підготовки до першого іспиту на «пластуна-новика».

Поширенням пласту повинна зайнятися передівсім наша школа; обовязково повинні запровадити пласт учителі руханки передівсім у їмназіях, семінарах та мійських школах. Школа повинна би рівнож подбати про дорощі пластові прибори, як прм. шатра.

Дружина відбуває раз на тиждень сходити а раз на два тижні вправи, яких час означається точно на мінуту. Всі обов'язані прийти точно, бо неточність одного може поспувати забаву всім. Коли хто не може прийти, зголошує це писменно день на перед. На неприсутности і спізнення треба від самого початку звернути найпильнішу увагу; за 4 неоправдані спізнення або неприсутности виключається учасника з уладу. Точне виконування пластових обов'язків зеднує для уладу всіх поважних людей.

На чолі дружини стоїть дружинний, який дбає, щоб усі точно придержувалися пластових приписів; він проводить на сходинах Ради Дружини та здає звіти Місцевій Пластовій Раді, перед якою відповідає за ведення дружини. Містодружинний заступає дружинного; писарь веде книжку дружини, видає вказки та відповідає за печатку; скарбник веде касову книгу та має заряд цілого майна дружини. До ради дружини належать теж провідники гуртків (гурткові) та їх заступники (містогурткові).

В денний порядок сходин Ради Дружини входить :

1. Звіт праці за минулий тиждень;
2. обговорення минулих вправ;
3. начерк праці на слідуєчий тиждень;
4. запити і внески.

В гуртку кождий має своє заняття. Оба гурткові ведуть гурток, писарь записує всі спра-

ви до гурткової книжки, скарбник веде касу і касову книгу, господарь дбає про майно гуртка, книгозбірник про книгозбір. Іменує всіх уладчик на протяг одного року. При виборі належить узгляднити природні здібности поодиноких членів. Перехід з одного гуртка до другого недопустимий, хиба з дуже важних причин за згодою Місцевої Пластової Ради.

Звіти дружин передається Місцевій Пластовій Раді, яка зі свого боку складає звіт Обласній Пластовій Раді. Обласні Пластові Ради іменують Начального Вожда та його заступника. Відпоручники Обласних Пластових Рад під головуванням Вожда творять Всеукраїнську Пластову Раду.

5. Вимоги пластових іспитів.

Учасник.

Учасник виучується правил пластового закону, привикає до карности і безглядного послуху, набуває початкових відомостей, потрібних до першого іспиту, на сходах, вправах та прогуляках і по трьох місяцях може іспит здати. Щоби стати новиком, треба знати пластовий закон і вміти його на примірах пояснити, зложити пластовий обіт, знати житись сього, чие ім'я носить дружина, до якої належить, знати походження балкитньо-жовтого стягу, народний гімн, знати знаки, яких уживається на вправах.

По іспиті складає учасник торжественний обіт, дістає виказку і стає новиком.

Пластовий обіт: »Отсим даю пластове слово чести, що буду точно виконувати правила пластового закону, безглядно повинуюся пластовій владі, буду правильно ходити на виправи і еходи́ни, всяку неприсутність оправдаю письменно, правильно внесу до скарбу гуртка назначену вкладку«.

В Англії та Америці получене прийма́ння новиків із гарним торжеством.

П л а с т у н - н о в и к .

Новик на кождім кроці старається поступати, як пластун. Щоденний добрий вчинок повинен перейти йому в кров та стати привичкою. У кождім положенню мусить скорше чим інші знати, що робити, побороти всяку боязливість та са́мостійно ділати. Всякі доручення ройового виконує цілком певно і все заслу́гує на повне довіря. До школи приходить точно та все добре при́готований. Очи все має отворені та все помічає. Знає усі гарні будівлі, прикраси, вистави склепів, на прогу́льках приглядається пильно рости́нам, пти́цям та зві́рятам. Починає о́рентуватися після сторін світа. На прогу́льках учи́ться розкла́дати вогонь, наві́ть у мокру погоду та серед ві́тру, розкла́дати і пакувати шатро. Прогу́льки скрі́пляють ті́ло пластуна, гарту́ють на него́ду і тру́ди. Коли нема́ про-

гульок скріплює мязи тіла руханкою. Зручність та спостерігання виробляє у вправах на поземеллю. Там учитися непомітно підлазити до ворожих стійок та спостерігати всі подробиці у ворога. Новик, який носить на вправах і у службі пластовий однострій, знає, що очі суспільності звернені на нього, тож усе поводитиметься скромно і чемно.

П л а с т у н - р о з в і д ч и к .

Щоби стати розвідчиком треба що найменше три місяці брати участь у заняттях та вправах, набути відповідного знання та досвіду, заслужити 10 хрестиків за пластове поведення на вправах, на 24 предметів, огляданих протягом одної мінути, затишити щонайменше 16, розуміти докладно пластовий закон, уміти вязати щонайменше 6 пластових узлів, пізнати 10 родів дерев з далека після їх вигляду, пройти пластовим кроком 2 км (20 кроків йти, 20 підбігати), найбільше в 15 мінутах, розкласти вогонь у полі при помочі тільки двох сірників, знати найважливіші речі з несення першої допомоги (зранення, звихнення, відмороження, зломання кости, вкушення гадюки, накладання звичайної перевязки, штучний віддих); вміти уживати азбуки Морза (знаки на букви і числа, заклик, кінець, слова і депеші, чекати, йти, помилка, точка, протинок, знак питання); визнаватися у поземеллі після військової карти та компасу;

виказати добрі діла трьох останніх днів; йти за слідом пів км. протягом 20 минут; знати історію ріднього краю; мати на щадничій книжочці 10 гривень (корон, доларів); зварити в їдунці чверть кї. мяса та дві картоплі; знати одно ремесло.

П л а с т у н - ю н а к.

Розвідчик аж по рокови може здавати іспит на пластуна.

При іспиті мусить розвідчик проплисти щонайменше 50 м. (лікарь може від цієї точки звільнити, коли плавання могло би юнакові пошкодити); предложити короткий перебіг життя на письмі; заощадити вдвоє тільки що розвідчик; подавати і приймати депеші знаками Морза або семафором (щонайменше 16 знаків на мінуту); предложити опис власної подорожі до місцевости, віддаленої на 25 км. (пішки, конем, колесом, човном із нічлігом під отвертим небом); вміти теоретично і практично ратувати підчас пожежі, при сполошенню коней, отруєнню газом, при заломанню леду, накладати бандажі, робити штучний віддих, оголошення громовиною, переносення пораненого; зварити добрий обід із мяса, картоплі, муки; читати карту та нарисувати начерк околиці; визнаватися після компасу, сонця, місяця, годинника; справність у одному ремеслі (столярстві, теслярстві, шевстві); дати доказ, що підготував

до іспиту щонайменше одного учасника і то у всіх вимаганих предметах.

По зложенню іспиту на пластуна не вільно юнакові спочати на лаврах, мусить невпинно далі працювати.

Іспити здають учасники і новики перед Радою Дружини і по змозі Місцевою Пластовою Радою. Всі прочі іспити відбуваються перед Радою Дружини та поучниками до кожного окремого знання (лікарь іспитує першу допомогу, старшина читання мал, фахівці поодинокі здібності).

Відзнаки за поодинокі іспити є в значній мірі і нагородою і відзначенням; повинні викликати в других не зависть з заохоту.

6. Відзнаки і однострій.

Гуртки називаються після звірят, яких оклику уживають, щоби на вправах порозуміватися. Провідник гуртка має на трикутнім, білим прапорці (довгім на 40 см.) голову або образок цілого звіря (крука, сови, вовка, пса, ластівки, яструба) вирізану з червоної шматки і нашити на полотенце. Юнаки гуртка мають ту саму відзнаку нашити на колесі з проміром 3 см., з обвідкою, — широкою на пів см., краски, для кожної дружини різної. Дружини мають біжучі числа і назву місцевости, де знаходяться (прм. Горобці 4 ужгородської дружини). Ціла відзнака, яку нашивається на

ліве рамя, посередині поміж барком а ліктем, має у промірі для юнаків 4 см., для провіників 5 см. Юнаки в гуртку мають свої числа: провідник має ч. 1, заступник ч. 2 і т. д.; вправи і задачі виконують найрадше парами: 3 і 4, 5 і 6 і т. д. Такоїж самої величини є відзнаки степенів; вони всі мають на блакитньому тлі жовту вишивку: новик серп місяця, розвідчик око, пластун голову вірла, уладчик має льва і нашиває відзнаку на лівій груді; всі ці відзнаки мають обшивку вишневої краски, широко на 2 міліметри. За спасення життя ближньому дістає пластун відзнаку блакитнього хреста на жовтому тлі з вишневою обшивкою, за геройський вчинок таку саму відзнаку тільки з тризубом. Ці дві останні відзнаки надає Областна Пластова Рада на внесок Місцевої Пластової Ради.

Пластовий однострій складається із широкополого капелюха з повсти з ремінчиком попід бороду, сорочки, коліру, залежного від степеня, з грудними кишенями коротких по коліна штанок, синіх або сірих, шкіряного, бурого пояса, черевиків, підбиваних цвяхами, палиці, висоти росту пластуна з поділкою, наплечника, покривала, яке звивається та підв'язує під наплечник; покривало загортається в плат шатра. До наплечника прив'язується їдунку, до пояса на шнурку пластовий ніж, на грудях на ремінчику прив'язує свиставку та компас. В зимі поверх сорочки одягає вовня-

ник (світер), надягає довгі штани і оббивачі або камаші. На однострій можна переробити стару одягу, може бути цілком скромний; сукно не потребує бути нове, воно й так призначене на невигоди таборового життя. Однострій об'єднує учасників та робить із них організацію, є зверхнім доказом приналежності та духової спільності. Накладає обов'язки, бо однострій звертає на себе загальну увагу. Платові однострої можуть служити до руханки.

Огляд території України.

(Після нових обчислень проф. С. Рудницького.)

Про Україну можна сказати, що вона стоїть на порозі трьох частей світа: Європи, Азії та Африки. Ізза цього м. и. Англія звернула пильну увагу на Україну і мабуть сильна Україна булаби для Англії, яка хоче оточити індійський океан своїми колоніями, навіть небезпечнішою, чим слаба Росія.

Етнографічні границі України.

I. Границі української території на просторі бувшої Австро-Угорщини.

Ці границі держаться точно етнографічних меж. Прослідив їх проф. Рудницький із д-ром Томашівським на основі даних урядових переписей із 1867, 1880, 1890, 1900 і 1910 р. з усім етнографічним і картографічним матеріалом.

Ці границі переходять :

1. В Галичині отсими повітами і місєвостями (всі місцевости по українському боці): Шляхтова, Чорна вода (пов. Новий

Торг), Границя Галичини, Візхомля, Розтока мала, Складисте, Матієва (пов. Н. Санч), Королева Руська, Богуша, Біньчарова, Ваважка (пов. Грибів), Лосі, Білянка, Ропиця Руська, Менщина, Розділі, Бодмарка (пов. Горличі), Воля Цеклинська, Перогримка, Березова, Скальник, Дошниця (пов. Ясло), Мисцова, Гирова, Тростяна (пов. Кросно), Завадка, Балутянка, Болтушева, Синява, Одрехова, Новосільці, Костарівці, Пакошівка, Ялин (пов. Сянік), Грабівка, Кіньське, Лодина, Улюч, Грошівка, Яблониця, Володь, Селиська (пов. Березів), Солонне, Руське село, Іскань, Бахів, Скопів, Середна, Мацьковичі, Косиничі (пов. Перемишль), Боратин, Заміхів, Радимно, Висіцко, Ярослав, Гарбарі, Конячів, Воля Ришкова, Цетуля, Радава, Лежахів, Синява, Пискоровичі, Дубровиця (пов. Ярослав), Дубно, Ржухів, Ожана (пов. Ланцут).

Отся територія обіймає:

Простору в км. кв.	55.000
Населення на 1914	5,379.000
Українців	4,001.000 74·4 %
Поляків	651.000 12·1 %
Жидів	662.000 12·3 %
Німців	65 000 1·2 %

2. На Буковині проходить границя сутоукраїнської території ось як: Кирлібаба, Бряза, Руська Молдавиця, Чумурна, Арджель (пов. Кимполунг), Фрассин, Фальків (пов. Радівці), Ванилів волоський, Давидени, Панка,

Нові Брошківці (пов. Сторожинець), Каменна, Кучурів великий, Кичера (пов. Чернівці), Мигучени, Глібока, Каменка, Вовчинець, Біла Керниця, Климівці, Черепківці, Серет, Негостинна, Балківці, Гропана, Ботушаниця, Шербівці (пов. Серет), Гаврени, Калинівці, Данила, Гатна, Липовени до давньої австрійської границі (пов. Сучава):

Українська Буковина обіймає :

Простору в км. кв.		5.300
Населення на 1914		460.000
Українців	301.000	65·4%
Поляків	27.000	5 9%
Жидів	73.000	15·9%
Німців	21 000	4·6%
Румунів	31.000	6·8%
Москалів	3.000	0·6%
Інших	4.000	0·8%

3. На Угорській Україні проходить межа української суцільної території ось як: Кирлібаба, давня границя Угорщини і Галичини аж по гору Будіївська, вододіл між річками Вазир і Руськова, місцевости: Руська Поляна, Горішній Вишів, Руськово, Вижня Руна, Крочунів, Мигів, Рерхня Апша, Грушово (Köztvelyes), Тереска (Taraczköz), Уермзово, Ремета, Бустино (Busztuahaza), Велятин, Дубовинка (Királyhaza), Сивлюш (Szölös), Шашфалу, Карачфальва, Егреш, Кумнята, Квасово, Ремета, Шаркад, Макаріово, Варбово (Barczhaza), Пістрялово, Фогараш, Лялово (Leanyfalva), Ділок (Papfalva), Куштановиця, Кен-

дерешов, Росвигово, Підгород, Ключарки, Горонд, Лучки, Дубрівка, Комарівці, Глибоке, Гедь-Фарк, Коритняни, Дравці (Darocz), Радванка, Підгородє, Ужгород (Ungvar), Конюш, Хлівище, Поруба, Валашківці, Гонківці, Снана, Берестів, Валків, Петківці, Зборів, Гаролтів, Бдаріїв, Ватківці, Сабініє (Kisszeben) Штельбах, Годермарк, Якубяни, Липник — границя Галичини.

Угорська Україна обіймає:

Простору в км. кв.		14.700
Населення		569.000
Українців	441.000	77·5%
Жидів	69.000	12·2%
Німців	6 000	1·1%
Румунів	600	0·1%
Мадярів	33.000	5·8%
Словаків	13.000	2·2%
Інших	6.000	1·1%

Суцільна українська територія в давній Австро-Угорщині обіймає отже :

Простору в км. кв.		75.300
Населення		6,408.000
Українців	4,743.000	73·9%
Поляків	678.000	10·6%
Жидів	804.000	12·5%
Німців	92.000	1·5%
Румунів	32.000	0·5%
Мадярів	33.000	0·6%
Словаків	13.000	0·2%
Інших	11.000	0·2%

II. Границі суцільної української території на просторі давньої Російської Імперії.

4. Холмщина. Границя суцільної української території проходить тут доволі докладно західною межою цієї губернії. Та з огляду, що значні межові частини польської суцільної території займають майже весь простір уїздів Білгорая і Замостя, треба повести межу суцільної української території на Біщу, Княжполь, Лукову, Осухи, Майдан Сопотський, Тарнаватку, Криниці, Комарів, Снятичі, Котличі, Горішів, Грабовець, Войславичі, Раколупи і аж потім дальшою межою Холмщини. Так обмежена територія Холмщини обіймає цілі (нові) повіти: Грубешівський, Томашівський, Холмський, Більський, Володавський, Костянтинівський.

Простору в км. кв. **10.456**

Населення **842.000**

Українців	443.000	52 6 %
Москалів	31.000	3·7 %
Поляків	203.000	24·1 %
Жидів	129.000	15·3 %
Німців	34.000	4·0 %
Інших	3.000	0·3 %

5. Підляше. Границя суцільної української території проходить тут ось як: (городнянська губернія) Мельник, Дорогичин, Семя-

тичі, Боцьки, Страбля над Нарвою, далі Нарва горі аж до її джерела, потім на Велике, Пружани, Сілець, Картуську, Березу, озеро Чорне до границі Минської губернії.

Ця територія обіймає :

Простору в км. кв.		14.000
Населення		700.000
Українців	499.000	71·4 %
Москалів	45.000	6·4 %
Поляків	25.000	3·6 %
Жидів	115.000	16·4 %
Інших	15.000	2·1 %
(Інші — се переважно Білорусини.)		

6. Полісся. Тут треба розрізнити дві етнографічні межі й дві етнографічні території: мінімальну і максимальну. Мінімальна українська територія обіймає простір заселений т. н. Пинчуками, себто цілий Пинський і південну частину Мозирського повіту. Хоч перепис 1897 р. зачислив усіх Пинчуків до Білорусинів, та їх українськість не підлягає від Шафарикових часів ніякому сумніву і на всіх етнографічних картах виразно зазначена. Північна межа цієї мінімальної території Українців на Поліссі проходить ось як: Бобровичі, Вігонівське озеро, Ганцевичі, східня межа Пинського повіту аж до устя Цни в Припять (коло Лунинця), потім здовж Припяти аж понизше Мозиря, східньою межею Мозирського повіту аж до межі Волині, звідсі: здовж меж давньої

Волинської, Київської і Чернігівської губернії. Ця мінімальна українська територія Полісся обіймає :

Простору в км. кв.		20.000
Населення на 1914		470 000
Українців	356.000	75·8%
Москалів	13.000	2·8%
Поляків	11.000	2·4%
Жидів	86.000	18·3%

Таке визначення межі України на Полісся не є однак справедливе. На північ від цієї межі лежить 30—50 км. широка полоса переходових говорів між українською та білоруською мовою. Всі вони стоять під великим впливом української мови і відрізняються від літературної української мови не більш (мають навіть менше) як пр. лемківський говір в Карпатах.

Ця максимальна українська територія обіймає :

Простору в км. кв.		46.000
Населення на 1914		1,307.000
Українців	985.000	75·4%
Москалів	96.000	7·3%
Поляків	21.000	1·6%
Жидів	203.000	15·5%
Інших	2.000	0·1%

7. Бессарабія. Українцям належить (разом із цими нерумунськими народностями,

що живуть серед них і радше присталиб до Українців, як до Румунів) білш ніж третя частина. По скомбінованю даних джерелами, можна повести ось яку межу української території в Бесарабії: Кілійський рукав дельти Дунаю попри Вилків, Килію, Ізмаїл, озеро Катлабух, північна межа ізмаїльського повіту аж до ріки Ялпух, рікою Ялпухом у гору аж повисше Комрату, потім місцевости: Чимишлія, Лепціг, і північна межа акерманського повіту аж до ріки Дністра. Потім іде українська межа здовж правого берегу Дністра аж понизче міста Сороки, потім же на захід через Згурицю, Марамонівку, Городище, Дондюшани, східню границю хотинського повіту, місцевість Корпач, ріка Прут аж до Новоселиці при границі давньої Буковини.

Ця територія обіймає цілі повіти Хотин і Аккерман, східню половину повіту Ізмаїльського, північні окраїни Сороцького. В числах:

Простору в км. кв.		17.000
Населення на 1914		1,020.000
Українців	426 000	41·8%
Москалів	111.000	10·9%
Румунів	193.000	18·9%
Болгарів	102.000	10·0%
Жидів	94.000	9·2%
Німців	62.000	6·1%
Турко-Татарів	27.000	2·6%
Інших	5.000	0·5%

8. Слобідська Україна:

а) Ціх областей, яких свого часу жадала українська делегація при переговорах з большевиками в Орловській губернії, а то: простір на південь і захід від лінії Красний Ріг, Семиць, Трубчевськ, вздовж річки Нерусу і Сєва в гору через Тару, Алешковичі, Орлю з етнографічного боку ніяк не можна оправдати. Вони мають тільки стратегічну і то невелику вартість;

б) в Курскій губернії зажадала згадана делегація ось якої межі: Амонь, Софронівка до р. Свапи, вздовж Свапи й Сейму через Гушину, Лук'янівку, Старий Оскол, Петропавлівку (Обухівку). По моїм докладним дослідям треба числити до сутоукраїнської території в Курській губ. ось що: цілий п'ятильський повіт (55.3% Українців офіційно), південну половину рильського повіту (31% по лінію Ломакино-Куренево з виступом по Глушково й під Льгов, південну половину суджанського повіту (47.9% Укр.) по лінію Суджа—Довгий Колодязь, південно-західний кутик обоянського повіту (12% Укр.) аж до лінії Богатий—Кочетівка, цілий повіт Гайворон (60.5% Укр.), південну половину корочанського повіту аж по лінію Підвільхи—Короча, цілий повіт Новий Оскол (55.6% Укр.), південна смужка повіту Старий Оскол (9% Укр.) аж до лінії Орлик—Козачок. Цими сутоукраїнськими округами цілком замкнений біль-

городський повіт, який треба в цілості зачислити до української території, хоч офіційально перепись начисляє в йому тільки 21.2% Українців. Українська Курщина обіймає отже:

Простору в км. кв.		18.000
Населення на 1914		1,349.000
Українців	743.000	55.1%
Москалів	599.000	44.4%
Інших	7.000	0.5%

в) у Вороніжській губернії проходить етнографічна межа українського народу ось як: Городище, Саталівка, Россіші, Рєпіївка, устя р. Потудані в Дін коло Коротояку, по Дону до сходу попри Ліски, потім Маслівка, Мечетка, Нижня Кисля, Козлівка, Бутурлинівка, Василівка, Бурлаївка, Красне, Пихівка, Банна. Ця територія обіймає цілі повіти: Богучар (81.8% Укр.), Острогожськ (90.8%), Бирюч (70.2%), Валуйки (51.6), південну половину павлівського повіту (43%), і граничні смуги повітів Бобрів (17%), Коротояк (17%), Новохоперськ (16% Укр.), в числах:

Простору в км. кв.		31.200
Населення на 1914		1,637.000
Українців	1,261.000	77.1%
Москалів	371.000	22.7%
Інших	3.000	0.2%

8. Донщина. Тут як і на Полісся треба розрізнявати дві етнографічні межі і дві території. Мінімальну межу і територію дістає-

мо, коли вважатимемо Українцями тільки ціх 28.1% населення Донщини, що їх вважає ними перепись 1897 р.

Тоді ця мінімальна межа піде від Банної на Горячий, Краснопілля, Круглий Абазів, Березняки, Казанську, Мигулинську, Лиховидів, Дукмазів, Березову (Манькову), Риковську, Голову, Калитвенську, Дубовий, Усть-Білокалитвенську, Богданів, Каменське, Гундоровське, Дарівський, Кутейники, Грушівську, Ростів, Новоботайськ, Маничське, Орлівку, Мартинівку, Харитонівку, Протопопівське, Ремонтне, Ілинку, Крилів.

Ця мінімальна територія обіймає :

Простору в км. кв.		46.000
Населення на 1914		1,722.000
Українців	986.000	57.3%
Москалів	618.000	35.9%
Жидів	22.000	1.3%
Німців	37.000	2.2%
Вірмен	36.000	2.2%
Інших	20.000	1.1%

Максимальну територію Українців на Донщині дістанемо, коли по згідній думці етнографів і статистиків зачислимо т. зв. Низових Донських козаків до української народности. Їх звичаї українські, мова українська, тільки дещо попсована московщиною і татарщиною. Межі цієї максимальної території проходять

так : Гарячий, Краснопілля, Круглий, Абазів, Березняки, Казанську, Мигулинську, Лиховидів, Дукмазів, Березову (Маньковку), Чудаків, річка Кумшак аж до устя, Романівська, Нижній Тирів, Ілінка, Крилів, на границі астраханської губернії. В числах :

Простору в км. кв.		84.000
Населення		2,692.000
Українців	2,070.000	76·9%
Москалів	436.000	16·2%
Жидів	22.000	0·8%
Німців	48.000	1·8%
Вірмен	43.000	1·6%
Кімликів	48.000	1·8%
Інших	25.000	0·9%

9. Кубанщина і Чорноморщина.
В цих областях визначає реферат д. Шелухіна теж окрему межу сутоукраїнської території, яку можна уважати мінімальною. Ця межа проходить по р. Єї, потім по границі Кубанщини йдуть на південь до Кубані, потім Кубаню аж поза Катеринодар, тут перехоплюється вузьким клином на правий бік Кубані, потім же завертається на південний захід і південь і доходить до Чорного Моря коло Берегової, займаючи тим робом північно-західну частину Кубанщини і Чорноморщини. Ця границя не має ніякої ні етнографічної, ні політичної основи. Етнографічно творять Українці навіть по урядовій переписі 1897 р. на Кубанщині зглядну більшість (47·4%) супроти Мо-

скалів (42.6% і 10% Кавказців, Туркотатарів і інших. Ця перепись тут як і загалом на цілому Підкавказі дуже пофальшована на користь Українців. Вже 1872 р. числив Чубинський на Кубанщині 60% Українців, так саме Русов. Коли спогадаємо, що від половини століття на Кубанщину йде сливе тільки українська еміграція, то 60% Українців на Кубанщині треба вважати тільки мінімальним числом.

На цих основах дістаємо для Кубанщини ось які числа :

Простору в км. кв.	95.000
Населення на 1914	2,985.000
Українців	1,791.000 60.0%
Москалів	895.000 30.0%
Кавказців	102.000 3.4%
Туркотатарів	81.000 2.7%
Німців	33.000 1.1%
Греків	33.000 1.1%
Інших	50.000 1.7%

Чорноморщина числить після урядової переписи 1897 р. тільки 16.1% Українців. Від 1897 до 1914 число населення майже потроїлося, причім емігранти були майже виключно Українці. В виду цього, що ряд нових українських селитьб достиг уже південно-східної границі Чорноморщини (Гаґрі), приблизна оцінка національних відносин Чорноморщини дає ось який образ :

Простору в км. кв.			8.338
Населення на 1914			153.000
Українців	92.000	60	%
Москалів	31.000	20	%
Греків	8.000	5	%
Вірмен	8.000	5	%
Кавказців	5.000	3	%
Жидів	1.000	1	%
Татарів	1.000	1	%
Чехів	1.000	1	%
Білорусинів	1.000	1	%
Поляків	1.000	1	%
Румунів	1.000	1	%
Інших	1.000	1	%

Цілу Чорноморщину треба так само як цілу Кубанщину рахувати до сутоукраїнської території.

У цілком подібному положенню є також

10. **С т а в р о п і л ь щ и н а.** Перепись 1897 р. записала тут тільки 36.6% Українців при 55.3% Москалів. Однак звісний учений статистик О. Русов числить тут не менше 80% Українців, і цю цифру з огляду на давню вже і що раз більшаючу еміграцію треба вважати мінімальною. В виду цього годі так робити, як роблено до тепер, себ то вважати сутоукраїнським тільки давній новогригоріївський (тепер поділений на благодарненський і прасковейський) повіт і робити в Ставропільщині тільки етнографічний острів. На мою думку повинна вся Ставропільщина бути вчислена до сутоукраїнської території. В числах :

Простору в км. кв.		54.300
Населення на 1914		1,329.000
Українців	1,063.000	80 %
Москалів	159.000	12 %
Туркотатарів	58.000	4.4%
Кімликів	16.000	1.2%
Німців	13.000	1 %
Вірмен	8.000	0.6%
Інших	11.000	0.8%

11. Дальші області, а то українську часть Астраханщини і Терщини, треба зачислити тільки до максимальної української території.

Коли зіставити ці дані з даними етноґрафічних карт (Ріттіх) і офіційної переписі то дістанемо для сутоукраїнської максимальної території в Астраханщині і Терщині межу: Крилів (на Донщині), східня границя Донщини до півночи аж недалеко по Сарепти, звідси на південний схід Цара, Тундутова, озера і багна Хамата, Заган нор., Єрханборо, Кошоти, Шуралинськ над Каспієм, західний беріг Каспія аж по устя Тереку, південним рукавом дельти Тереку, потім на захід горі Тереком і Малкою до границі Кубанщини. Докладне переведення границі можливе тільки по дослідам на місці.

Українська територія Астраханщини представляється в цифрах ось як :

Простору в км. кв.		55.000
Населення на 1914		173.000
Українців	121.000	70·0 ⁰ / ₀
Москалів	9.000	5·0 ⁰ / ₀
Кімликів	17.000	10·0 ⁰ / ₀
Кіргізів	26.000	15·0 ⁰ / ₀

Українська територія Терщини числить:

Простору в км. кв.		28.000
Населення на 1914		430.000
Українців	258.000	60·0 ⁰ / ₀
Москалів	129.000	30·0 ⁰ / ₀
Туркотатарів	21.000	5·0 ⁰ / ₀
Німців	9.000	2·0 ⁰ / ₀
Інших	13.000	3·0 ⁰ / ₀

12. По цім огляді окрайних земель України подамо для повноти статистичний огляд осередних областей України.

Область Волинь.

Простір: 71.700 км. кв.	Населення: 4,189.000.
Українців	2,936.000 70·1 ⁰ / ₀
Москалів	147.000 3·5 ⁰ / ₀
Поляків	260.000 6·2 ⁰ / ₀
Жидів	553.000 13·2 ⁰ / ₀
Німців	239.000 5·7 ⁰ / ₀
Інших	54.000 1·3 ⁰ / ₀

Область Поділля.

Простір: 42.000 км. кв.	Населення: 4,057.000.
Українців	3,254.000 80·2 ⁰ / ₀
Москалів	134.000 3·3 ⁰ / ₀
Поляків	93.000 2·3 ⁰ / ₀
Жидів	495.000 12·2 ⁰ / ₀
Румунів	37.000 0·9 ⁰ / ₀
Інших	45.000 1·1 ⁰ / ₀

Область Київ.

Простір: **51.000** км. кв. Населення: **4,793.000.**

Українців	3,796.000	79·2 ⁰ / ₀
Москалів	283.000	5·9 ⁰ / ₀
Поляків	91.000	1·9 ⁰ / ₀
Жидів	580.000	12·1 ⁰ / ₀
Німців	19.000	0·4 ⁰ / ₀
Інших	24·000	0·5 ⁰ / ₀

Область Чернігів.

Простір: **52.400** км. кв. Населення: **3,132.000.**

Українців	2,681.000	85·6 ⁰ / ₀
Москалів	282.000	9·0 ⁰ / ₀
Поляків	3.000	0·1 ⁰ / ₀
Жидів	153.000	4·9 ⁰ / ₀
Німців	12.000	0·4 ⁰ / ₀

Область Полтава.

Простір: **49.900** км. кв. Населення: **3,792.000.**

Українців	3,527.000	93·0 ⁰ / ₀
Москалів	99.000	2·6 ⁰ / ₀
Жидів	152.000	4·0 ⁰ / ₀
Німців	8.000	0·2 ⁰ / ₀
Інших	8.000	0·2 ⁰ / ₀

Область Харків.

Простір: **54.500** км. кв. Населення: **3,417.000.**

Українців	2,754.000	80·6 ⁰ / ₀
Москалів	605.000	17·7 ⁰ / ₀
Поляків	7.000	0·2 ⁰ / ₀
Жидів	17.000	0·5 ⁰ / ₀
Німців	14.000	0·4 ⁰ / ₀
Інших	21·000	0·6 ⁰ / ₀

Область Катеринослав.

Простір: **63.400** км. кв.

Населення: **3,456.000.**

Українців	2,381.000	68 ⁹ / ₀
Москалів	594.000	17 ² / ₀
Поляків	21.000	0 ⁶ / ₀
Жидів	162.000	4 ⁷ / ₀
Німців	131.000	3 ⁸ / ₀
Румунів	14.000	0 ⁴ / ₀
Туркотатарів	41.000	1 ² / ₀
Инших	111.000	3 ² / ₀

Область Херсон.

Простір: **70.800** км. кв.

Населення: **3,745.000.**

Українців	2,003.000	53 ⁵ / ₀
Москалів	790.000	21 ¹ / ₀
Поляків	41.000	1 ¹ / ₀
Жидів	442.000	11 ⁸ / ₀
Німців	169.000	4 ⁵ / ₀
Болгарів	34.000	0 ⁹ / ₀
Румунів	202.000	5 ⁴ / ₀
Инших	63.000	1 ⁴ / ₀

Область Таврія.

Простір: **60.400** км. кв.

Населення: **2,059.000.**

Українців	869.000	42 ² / ₀
Москалів	574.000	27 ⁹ / ₀
Поляків	14.000	0 ⁷ / ₀
Жидів	78.000	3 ⁸ / ₀
Німців	111.000	5 ⁴ / ₀
Туркотатарів	284.000	13 ⁸ / ₀
Греків	27.000	1 ³ / ₀
Болгарів	60.000	2 ⁹ / ₀
Инших	40.000	2 ⁰ / ₀

Для Чернігівщини прийнято в основу процент Українців, поданий О. Русовим, що, як звісно, був спеціалістом по цій області. В Ка-

теринославщині, Херсонщині і Таврії процент Українців обмежений на користь »паперових« Великоросів. По селах тут сливе ніде не має дійсних Москалів, а навіть тоді, коли всю людиність мійську зачислемо до Великоросів, то ще не дістанемо такого проценту, який подає офіційальна статистика. По моїй оцінці треба підвищити процентову скількість Українців в Катеринославщині на 80%, в Херсонщині на 68%, в Таврії на 65% (мінімально).

У Криму не було вже в 70-их роках суцільної татарської національної території. Уже карта Ріттіха показує тут правдиву етнографічну мозаїку. Тим менше можна нині говорити про суцільну татарську національну територію в Криму. Після переписи 1897 р Українці з »офіційальними« Москалями творять на Криму зглядну більшість (298.000 = 41.5%, Татари 284.000 = 38.6%). Тому по етнографічним принципам не можна відділювати Крим від України, тим більше, що в останніх двох десятиліттях сюди йшла значно українська колонізація.

Усе Чорноморське Побережжя від килійського рукава до Гаґрі належить до суцільної української національної території.

В зазначених вище границях загальний простір суцільної української національної території обіймає :

А. Мінімальний простір:

Простір: **905.000** км. кв. Населення: **51,249.000.**

Українці	36,605.000	71·3%
Москалі	6,384.000	12·5%
Поляки	1,449.000	2·8%
Жиди	3,884.000	7·5%
Німці	975.000	1·9%
Румуни	479.000	0·9%
Болгари	102.000	0·2%
Туркотатари	493.000	0·9%
Інші	879.000	1·7%

Б. Максимальний простір:

Простір: **1,056.000** км. кв. Населення: **53,906.000.**

Українці	38,737.000	71·7%
Москалі	6,439.000	12·0%
Поляки	1,623.000	3·0%
Жиди	4,035.000	7·4%
Німці	984.000	1·8%
Румуни	479.000	0·8%
Болгари	102.000	0·2%
Туркотатари	514.000	0·9%
Інші	992.000	1·8%

III. Кольоніальні простори України.

По офіціальним і научним джерелам виносить мінімальне число Українців поза суцільною етнографічною Україною 2,660.000. З того в Європі і Азії 1,600.000. В Евразії розсипані українські кольонії довжезними рядами від східних границь України по Тихий

Океан. Вони уявляють собою більші чи менші етнографічні острови. Та тільки найдалі на схід висунена група українських колоній творить таку цілість, що можнаб її теж політично вважати українською і домагатися її офіційного признання Україні. Це т. н. Зелений Клин або Амурський і Приморський Край. Це простір великий на 1,091.000 км. кв. з населенням (1914) 857.000, з чого офіційально в 1897 р. було 15.6% Українців. Тепер рахують найнижші оцінки Українців в цих землях на $\frac{1}{2}$ міліона, себ-то на 58.3% усього населення. Число Москалів оцінюю на 200.000, себ-то 23.3%, Китайців на 60.000 = 7.1%, сибірських Тубольців на 50.000 = 5.8%, Корейців на 30.000 = 3.5%, інших 17.000 = 1.9%. Україна, як одна зі спадкоємниць давньої російської імперії му- сить домагатися теж участі в колоніяльному майні Росії саме, що до Амурського і Приамурського Краю в їх передвоєнних політичних границях.

IV. С к і л ь к і с т ь У к р а ї н ц і в на рр. 1914 і 1920.

На рік 1914:	Мінімально:	Максимально:
1. На спільній території	36,399.000	38,671.000
2. По-за нею в Європі і Азії . . .	1,600.000	3,000.000
3. В Америках і інших частинах світу	1,060.000	1,500.000
	39,059.000	43,171.000
Округло	39 міліонів	43 міліонів

Коли приймемо 2% щорічного приросту і поменшимо його дещо відповідно до воєнного часу, то дістанемо на рік 1920:

Мінімально: 43,680.000, кругло 44 мільйонів.

Максимально: 48,160.000, кругло 48 мільйонів.

V. Границі Української Держави з політичного і стратегічного боку.

А. Західня границя супроти Польщі мусить проходити по лівому (західньому) боці р. Бугу. Течва тієї ріки, коли вона мала бути границею України дає всі користи Полякам, усі некористи Українцям. Лінія Бугу в руках Поляків дає їм стратегічну перевагу перед усім: 1. тому, що середньої Галичини тоді ніяк не можна боронити, хіба величезною чисельною і материяльною перевагою; 2. тому, що західня Волинь щойно на Стирі має оборонну лінію такої (навіть менчої) ваги, як Буг. Великий шмат землі з Володимиром, Ковлем, Берестем і Пинськом треба би покинути при початку кожночасної війни Полякам, які з огляду на невеличкість свого краю, густоту його населення і кращу залізничу сітку мабуть все скорше будуть змобілізовані, чим Українці. До того всього, яко границя, Буг тратить своє лучбове значіння для України, яко сплавна ріка. Тому не лінію Бугу, а лінію Вепра — Тисьмениці мусять брати в першу міру українські війська при війні з Польщею.

Що до лінії Сяну, то що найменше між Ярославом та Бабичами вона мусить переходити по лівому боці Сяну і Перемишль з добрим передпіллям належати до України. Тут найважливіші переходи на півночі Карпат з Польщі на Україну від многих віків. Поза лінією Сяну має Україна добрі оборонні лінії аж на деяких подільських ріках (Верещиця, Гнила Липа, Золота Липа, Стрипа і т. и.), яких праві береги з правила вищі як ліві. Без лінії Сяну вдержання Львова дуже трудне, коли не неможливе.

Що до клина Лемківщини, який висунений так далеко на захід, здавався декому, що він не до вдержання, то треба пам'ятати: 1. що такі висунені клини часті в верховинських краях (пр. Швайцарія); 2. лемківський клин дуже важний для нас, як добра сполука з Чехо-Словаччиною; 3. боронити його будуть поспільно з Українцями все і за кожную ціну Чехи проти евентуальної польсько-мадярської спілки.

Б. Південно-західня границя супроти Словаччини, Угорщини і Румунії. Супроти Чехів міродатна мусить бути чисто етнографічна границя, щоби не оставало між Українцями і ними ніже тіни. Супроти Мадярів границя визначена антантою дуже добра. Супроти Румунів на Мармароші треба добиватись, аби на схід від Сиготу границя йшла во-

доділом між Тисою і Самошем і щоби провал Прислопу остав за Українцями. Він доконче потрібний як сполука поміж угорською та буковинською Україною.

Що до границь на Буковині, то вони повинні йти докладно етнографічною межою аж до Кучурова великого. Що до Чернівців і цього клину української території, що висувається звідси аж під Сучаву, то нема можливости вратувати його, хіба до лінії Глибока—Станесте. Наконечна лінія, на яку можнаб згодитись, це: Кучурів великий (західня половина села), Михальче, Біла, Ленківці (за Прутом), а далі Прут аж до давньої австрійської границі.

В Бесарабії подані вище етнографічні границі творять мінімум, поза яке не можна дозволити пійти Румунам. Яр Дністра це може найлучча стратегічна річна границя в цілій східній Європі. Ніяким робом не можна її в цілості полишити Румунам, поминаючи вже півмільона бесарабських Українців. Жадати від Румунів більшу пайку Бесарабії не ялося, бо треба з ними (не тільки тепер) тримати добру злагоду. Одно є дуже важне. В договорі з Румунією повинно бути умовлене для України право підприємання регуляційних робіт на Дністрі так по однім як і по другим боці (греблі, гати, забудовання яруг і провалля і т. и.) та необмеженої плавби по Дністрі. Ця плавба має не малу будучину.

Межі України мусять доконче сягати ки-
лійського рукава Дунайської дельти. Це ко-
нечне для легкої лучби з Німеччиною, Чехо-
Словаччиною, Югославією і т. п. Дунайські
пароплави можуть тоді з серця Німеччини де-
шево привозити мануфактуру на Україну і
звідсі вивозити сирівці. Втрата дунайського
берегу для України значить утрату половини
торговельних звязків із Середньою Європою.

В. Північна границя.

1. Супроти Білої Руси вона не може ніякім
робом йти здовж Припяти, тільки в деякому
відступі на північ від неї, не тільки з етноґра-
фічного, але і з політично-стратегічного і госпо-
дарського боку. Припять — це головна водяна
артерія, що лучить Україну з Середньою Євро-
пою. Оба її береги мусять бути в українських
руках, коли ця артерія лучби має сповнити
своє переважче завдання. Про вагу посідання
залізниці Гомель—Пинськ, що йде по лівому
боці Припяти, вже і не говорю.

2. Супроти Московщини. Отся границя
поміж усіма границями України найважнійша
і найнебезпечнійша. Видатних стратегічних
ліній більшого значіння тут не має, з лучбо-
вого боку дуже падькатися коло теперішних
залізничних вузлів нема потреби, бо ціла за-
лізнична сітка України будована досі з по-
гляду московських центрів лучби і сама по собі
дуже швидко і основно мусітиме перемінитись.

З політичного боку найважливіше, щоби як найменше московського етнографічного елементу брати в межі України. Тому треба прийняти і боронити всіма засобами подану вище мінімальну етнографічну границю. При цім не тратити навіть ніякого існуючого залізничного вузла і хоч полишає деякі українські клички і острови Москалям та береся з їх тільки можливо найменчу скількість в українську державу і дістає доволі просту граничну лінію. Колиж взяти максимальну границю, визначену свого часу д. Шелухіним, то користуєся тільки пару підрядних стратегічних лінійок, а зате береся масу Москалів в українську, вже і так етнічно доволі мішану державу.

Поліські болота, яких оба береги заселені Українцями, не становлять такої неперехідної перепони, як це думано давніше. Осушування болот поступило далеко і ця природна перепона може небавом зникнути. Але й так не належить сподіватися центрального нападу з цього боку. Поки що всі переходи через ці болота можна уважати вузкими переходами.

Г. Східня границя.

Ідеальна східня границя України булаб: р. Хопер від Новохоперська по своє устя в Дін, потім р. Дін аж по станицю Пятізбянську, звідси на схід до озера Сарпа і рядом озер і болот на південний схід до Шуралінська над Каспієм, звідсиж берегом Каспія аж по дельту

Терека включно. Починаючи від озера Сарпа вона згоджується з поданою мною повище етнографічною максимальною межею України. Однак клин московської і ніби московської Донщини вривається між Хопром і Сарпою глибоко в цю ідеальну границю.

Без посідання Криму існування України як дійсно самостійної держави є поважно загрожене. Україна мусить на всю свою будучину опертися як найсильніше на свій чорноморський беріг і проти північного сусіда шукати опори в державах заходу.

Простір України.

Простір обіймає поверх 1,000.000 км. кв. і забезпечити його можуть не так поодинокі кріпості, як укріплені полоси із поодинокими фортами. Ворожа армія мусіла би роздробити цілком свої сили на здобування поодиноких укріплених місць оскільки не захотіла би їх виминути та лишити собі ворога за плечима. Великий простір України має ці добрі сторони, що до його обсаджень треба величезних сил.

VII. Р і с т н я.

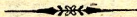
Ліси улегчують оборону а утрудняють напад. На Україні лісів безумовно за мало. Належало би подбати про заліснення особливо оборонних ліній, тим більше, що на території України ліси можуть рости майже всюди.

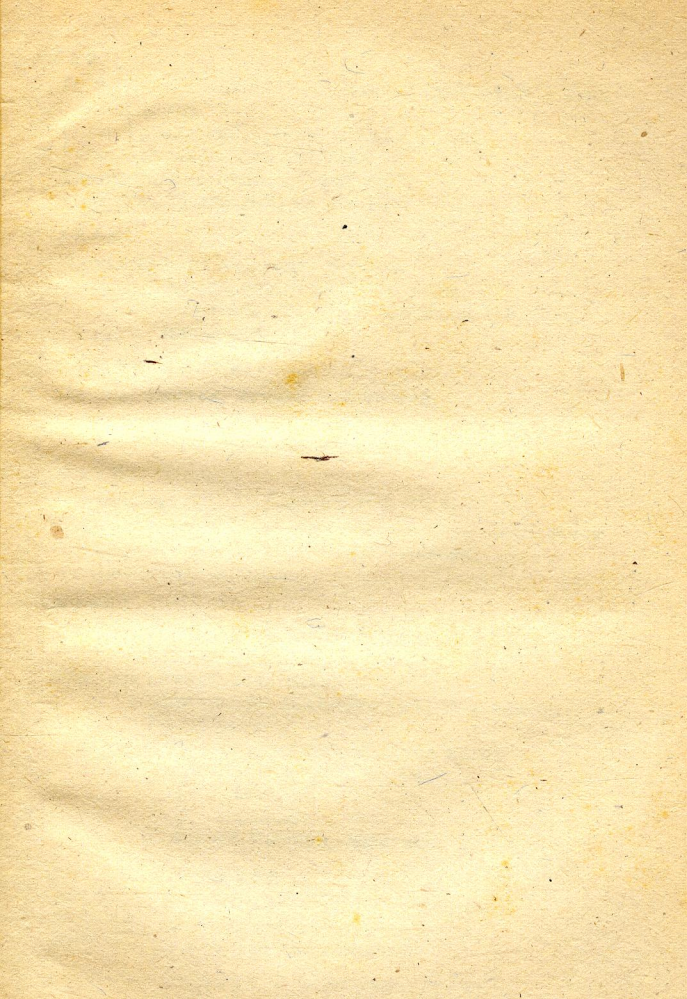
VIII. Н а с е л е н н я.

Нерівномірність густоти населення, можна сподіватися, в короткому часі вирівняється. Скупчення населення по великих містах улегшують ворогові опанувати Україну, тому треба при помочи відповідної земельної політики та переселенчими способами цьому зарадити, бо зріст міст для краю наскрізь рільничого дуже некорисний. При помочи енергійно переведеного переселенчого закону можна позбутися пограничних мішаних полос а на граничнім поясі оселити чисто українське населення.

IX. М о р е.

Чорне Море можна назвати остоею України і на нім Україна повинна опертися. Море найскорше може получити Україну із Європою, тим більше, що над берегами Чорного Моря лежать багаті на вугіль, залізо та нафту осередки України.

Книжки

П. Франко: Словник. Англійсько Український і Укр. Англійський.

Осип Турянський: „Поза межами болю“

Руська письменність, усі томн.

Василь Вишиваний: „Серед Гір“.

Календар, Віденський, на рік 1922.

Листівки:

Листівки, ориг. світлини, 9 родів.

„ з воздушного виду, 10 родів.

„ в красках, 22 родів, Київській і У. С. С.

„ цинькодруки.

Заліпки на листи:

Листові заліпки, тризуб золотистий.

„ „ „ білий.

„ „ лев синьожовтий.

Портрети:

Митрополит Гр. А. Шептицький (24 × 40 цт.).

Портрети виконуєся на замовлене за надісланем фотографії по цінах можливо дешевих.

Т. Шевченко, світлини.

Відзнаки:

Арханг. Михайл з тризубом з металю.

„ „ з тризубом з емалі.

Відзнака Тризуб золотистий.

„ Шпилька до краватки, тризуб в емалі.

„ Лев золотистий.

„ Шпилька до краватки, ангел золот.

„ Тризуб, до шапки в емалі.

„ „ золотий.

„ „ срібний.

„ Соборної України, металева.

Тризуб вирізуваний:

Срібний золочений, дубле, товин брошка.

Більший для жінок як намисто.

Менший як дармовис до годинника.

Артистичні вироби в гуцульськiм стилі.

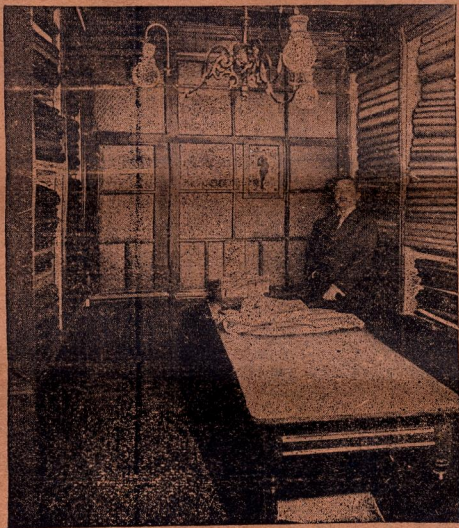
Гуцульські топірці та инше.

крс. 3,30

2517

СВІЙ ДО СВОГО!

Перша українська кравецька майстерня у Відні
поручає ласкавій пам'яті земляків свій багатий
склад сукон і інших матерій.

Приймає замовлення на убрання цивільні, військові, жіночі,
священні і иншу домашню потребу.
При більших замовленнях значний опуст. — Ціни приступні.
Викінчення старанне.

ТЕОДОР САВУЛА, ≡ **ВІДЕН, І.**
Riemergasse 2

Друкарня Карла Германа, Відень IX., Alserstr.

РЛ 2517^у

Віденський
Альманах